

Α.Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ ΕΝΟΣ GREXIT

Των Φοιτητριών: Μπριάνη Πανωραία Α.Μ 8179

Νουβέλογλου Γεωργία Α.Μ 8113

Επιβλέπων Καθηγητής: Γαρουφάλης Κωνσταντίνος

Περιεχόμενα

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	17
3.1 Ερμηνεία οικονομικής κρίσης.....	17
3.2 Χαρακτηριστικά οικονομικής κρίσης.....	23
3.3Στάδια ζωής της Οικονομικής κρίσης.....	34
3.4Πως η κρίση επηρέασε την Ευρωζώνη.....	35
3.5 Η ελληνική πραγματικότητα.....	38
3.5.1 Γενικά στοιχεία για την Ελλάδα.....	39
3.5.2 Αιτίες της κρίσης.....	40
3.5.3 Συνέπειες της κρίσης.....	44
3.5.4 Η ελληνική οικονομία σήμερα.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΛΗΜΜΑ.....	51
4.1 Ευρώ ή Δραχμή.....	52
4.2 Επιστροφή στη Δραχμή.....	55
4.2.1Συνέπειες της επιστροφής στη Δραχμή.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ GREXIT.....	60
5.1Ορισμός του Grexit.....	60
5.2Πώς προκαλείται το Grexit.....	61
5.3Η διαδικασία του Grexit.....	62
5.4Συνέπειες του Grexit.....	66
5.4.1 Συνέπειες του Grexit στην Ε.Ε.....	66
5.4.2Συνέπειες του Grexit στην Ελλάδα.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	70
6.1Συμπεράσματα.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	71

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου.....	19
Διάγραμμα 2: Εξέλιξη του αριθμού των απασχολουμένων (2008-2012).....	27
Διάγραμμα 3: Βασικοί συντελεστές ΦΠΑ στην ΕΕ(2015).....	29
Διάγραμμα 4: Σύνθεση φορολογικών εσόδων σε Ελλάδα και Ευρωζώνη(%) του ΑΕΠ-έτος 2014.....	30
Διάγραμμα 5: Κυριότερα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα.....	31
Διάγραμμα 6: Κόστος συμμόρφωσης για πληρωμή του ΦΠΑ ως % ΑΕΠ (2008).....	32
Διάγραμμα 7: Δείκτης διαφθοράς και απάτης (2011).....	33
Διάγραμμα 8: Πτώση ρυθμών αύξησης πιστωτικής επέκτασης.....	44
Διάγραμμα 9: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας κατά μήνα μεταξύ Σεπτέμβριος 2011- Σεπτέμβριος 2013.....	46

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Μέση φοροδιαφυγή ανά κλάδο-πολλαπλασιαστή εισοδήματος.....	43
Πίνακας 2: Απασχολούμενοι, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας.....	46
Πίνακας 3: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο.....	46
Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών.....	47

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Grexit είναι ένα φαινόμενο που έχει απασχολήσει και συνεχίζει ν' απασχολεί την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Grexit δεν είναι μόνο οικονομικό αλλά και κοινωνικό πρόβλημα. Η παρούσα εργασία προβαίνει σε μια βιβλιογραφική διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζει το εν λόγω φαινόμενο σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη καθώς επίσης και τις συνέπειες του φαινομένου αυτού στην οικονομική ζωή της χώρας, αλλά και στην ίδια την Ευρώπη.

Η μελέτη περιγράφει αρχικά τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έπεται το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ευρωζώνη από το 2008 και έπειτα αλλά και το πως έχει η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας σήμερα, με αποτέλεσμα η κρίση αυτή να έχει δημιουργήσει στην Ευρωζώνη το ερώτημα << ευρώ ή δραχμή>>.

Κεντρικός σκοπός όμως της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση της κατάστασης που θα επικρατήσει σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη.

ABSTRACT

The Grexit is a phenomenon that has preoccupied and continues to preoccupy the European Union. The Grexit is not only an economic but also a social problem. The present work makes a bibliographic investigation of the role of this phenomenon in the case of exit of Greece from the Eurozone as well as the consequences of this phenomenon in the country's economic life, but and in Europe itself.

The study initially describes the position of Greece in the European Union. Following the outbreak of the financial crisis in the Eurozone from 2008 onwards and how has the economic situation in Greece today, with the result that this crisis has created the Eurozone query <<euro or drachma>>.

The main point of this essay is to present the situation that would prevail in case that Greece exits the Eurozone.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010). Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι.

Η δραχμή ως εθνικό νόμισμα της Ελλάδας καθιερώθηκε το 1833 επί τον βασιλιά Όθωνα. Όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο, το 1827, ως ο πρώτος Κυβερνήτης του νέου ελληνικού κράτους, προσπάθησε να καθιερώσει τον Φοίνικα ως το εθνικό νόμισμα. Η λέξη δραχμή προέρχεται από το ρήμα δράττω, που σημαίνει αρπάζω (δράττομαι = πιάνω σφικτά).

Όσον αφορά το φαινόμενο του Grexit, είναι μία καινούργια λέξη που ήρθε από το εξωτερικό, η οποία δημιουργήθηκε από τις λέξεις Greece και exit. Με τη λέξη αυτή αναφερόμαστε στην έξοδο της Ελλάδας από την

Ευρωζώνη όπως είναι εύκολο να αντιληφθούμε. Οπότε στην ουσία με αυτή τη φράση αναφερόμαστε και σε πιθανή πτώχευση-χρεοκοπία-εξαθλίωση της χώρας μας ή μπορεί αντιθέτως και σε πιθανή ανάκαμψη, "απεξάρτηση από τρίτους" και απαλλαγή από τη μιζέρια. Αυτό είναι σίγουρα μια μεγάλη αλλαγή με απρόβλεπτες συνέπειες (ή αρνητικές ή θετικές όπως προαναφέραμε ή ακόμα και μία "μίξη" αυτών).

Η παρούσα εργασία αποτελεί την πτυχιακή εργασία με σκοπό την απόκτηση του πτυχιακού τίτλου στα πλαίσια του τμήματος <<Διοίκησης Επιχειρήσεων>> του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα.

Στην εργασία γίνεται παρουσίαση της κατάστασης που θα επικρατήσει σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Η εργασία έχει την ακόλουθη διάρθρωση:

Στο **Κεφάλαιο 2** περιγράφεται η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι λόγοι ένταξης της καθώς και τα οφέλη και τα προβλήματα της ένταξης αυτής.

Στο **Κεφάλαιο 3** περιγράφεται η οικονομική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα και πως αυτή διαμορφώνεται από την εμφάνιση της κρίσης και έπειτα. Γίνεται ανάλυση των παραγόντων και των αιτιών που οδήγησαν την χώρα σε αυτή τη σφοδρή κρίση καθώς επίσης και στις συνέπειες που έχει επιφέρει η κρίση αυτή. Τέλος γίνεται αναφορά και στα μέτρα που πάρθηκαν προκειμένου να αποφύγει η Ελλάδα τη χρεοκοπία.

Στο **Κεφάλαιο 4** αναφέρεται αν η Ελλάδα πρέπει να διαλέξει σαν νόμισμα της το ευρώ ή την δραχμή και δεύτερον αφού σήμερα είμαστε μέσα στην Ευρωζώνη αν πρέπει να αλλάξουμε πολιτική και να επιστρέψουμε σε μια νέα δραχμή.

Στο **Κεφάλαιο 5** ορίζεται το φαινόμενο του Grexit, το πώς προκαλείται, η διαδικασία υλοποίησης του καθώς επίσης και οι συνέπειες του στην Ελλάδα και σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο **Κεφάλαιο 6** παρουσιάζονται τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η συγκεκριμένη μελέτη. Γίνεται, δηλαδή, μια ανασκόπηση ολόκληρης της έρευνας και τονίζονται ορισμένα σημεία που πρέπει να μείνουν από την ανάγνωση και εκπόνηση της εν λόγω μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Γενικά ένας από τους βασικούς στόχους της ΕΕ είναι η προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στο εσωτερικό όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009, όλα αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνονται σε ένα ενιαίο έγγραφο, τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Τα θεσμικά της όργανα έχουν νομική υποχρέωση να σέβονται τα δικαιώματα αυτά, το ίδιο και τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Λόγοι Ένταξης:

Ο στόχος της ελληνικής κυβέρνησης και ειδικότερα του τότε πρωθυπουργού (Κ.Καραμανλή) ήταν η ενσωμάτωση της χώρας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα ως πλήρες μέλος. Πράγματι, η αίτηση για πλήρη ένταξη υποβλήθηκε στις 12 Ιουνίου 1975, με επιστολή που ο Κ.Καραμανλής απεύθυνε στον τότε πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Υπουργό Εξωτερικών της Ιρλανδίας G.Fitzgerald.

Οι λόγοι για τους οποίους η Ελλάδα επέλεξε την πλήρη ένταξη της στην Κοινότητα μπορούν να συνοψιστούν στους εξής:

- Θεώρησε την Κοινότητα ως το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούσε να σταθεροποιήσει το δημοκρατικό πολιτικό της σύστημα και θεσμούς.
- Επιδίωκε την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της θέσης της στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα καθώς και της <<διαπραγματευτικής της δύναμης>>, ιδιαίτερα σε σχέση με την Τουρκία η οποία εμφανιζόταν ως η μείζων απειλή για την Ελλάδα μετά την εισβολή και κατάληψη μέρους της Κύπρου (Ιούλιος 1974).Στα πλαίσια αυτά ,η Ελλάδα επεδίωκε επίσης την χαλάρωση της έντονης εξάρτησης που είχε αναπτύξει μεταπολεμικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες (ΗΠΑ).
- Θεώρησε την ένταξη στην Κοινότητα ως ισχυρό παράγοντα που θα συνέβαλε στην ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.
- Επιθυμούσε ως ευρωπαϊκή χώρα, να είναι <<παρούσα>> και να επηρεάσει τις διεργασίες για την ευρωπαϊκή κοινοποίηση και το πρότυπο της Ευρώπης ,στο οποίο η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει.

Πιο συγκεκριμένα για την Ελλάδα η ένταξη στη ζώνη του ευρώ δεν σήμαινε μόνο την απώλεια της ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής αλλά και την αύξηση της αξιοπιστίας που συνδεόταν με ένα νομισματικό καθεστώς σταθερού και χαμηλού πληθωρισμού. Κατά την δεκαπενταετία μέχρι το 1994 – έτος κατά το οποίο η Ελλάδα άρχισε να καταβάλλει σοβαρές προσπάθειες για να εκπληρώσει τα κριτήρια ένταξης στη ζώνη του ευρώ- ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός ήταν περίπου 20%, ενώ ο μέσος ρυθμός ετήσιος αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ ήταν κάτω του 1%. Αντίθετα ,κατά την τελευταία εξαετία ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης

του πραγματικού ΑΕΠ ξεπέρασε το 4%, ενώ ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός ήταν ελαφρά πάνω από το 3%.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα / Ένωση στην περίοδο 1981-2002 μπορεί να διακριθεί σε τρεις βασικές χρονικές υπό-περιόδους: **την πρώτη μεταξύ 1981-1985, τη δεύτερη μεταξύ 1985 - 1995 και την τρίτη από το 1996 μέχρι σήμερα.**

Στην **πρώτη περίοδο** επιδιώχθηκε η αναθεώρηση της θέσης της χώρας στην Κοινότητα με τη διαμόρφωση ενός «ειδικού καθεστώτος» σχέσεων και ρυθμίσεων. Για το σκοπό αυτό, η Ελλάδα υπέβαλε, το Μάρτιο του 1982, Υπόμνημα με το οποίο ζήτησε πρόσθετες αποκλίσεις από την εφαρμογή ορισμένων κοινοτικών πολιτικών καθώς και πρόσθετη οικονομική ενίσχυση για την αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε ως βάσιμο μόνο το δεύτερο αίτημα, το οποίο ουσιαστικά ικανοποιήθηκε με την έγκριση, το 1985, των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ).

Στη **δεύτερη περίοδο** της συμμετοχής της, ιδιαίτερα από το 1988 και μετά, αρχίζει να υποστηρίζει το «ομοσπονδιακό» πρότυπο ενοποίησης καθώς και την ανάπτυξη κοινής πολιτικής σε νέους τομείς (παιδεία, υγεία, περιβάλλον), την ενίσχυση των υπερεθνικών θεσμών (Επιτροπή και Κοινοβούλιο) και την ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

Παράλληλα, από το 1987, η Ελλάδα αρχίζει να αναδεικνύει ως κύριο πολιτικό στόχο την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Για το σκοπό αυτό, υποστήριξε την κυβέρνηση της Λευκωσίας στην υποβολή, από την τελευταία, αίτησης για ένταξη, τον Ιούνιο του 1990.

Η **τρίτη περίοδος** της συμμετοχής της Ελλάδας στην Κοινότητα / Ένωση, ξεκίνησε το 1996 και χαρακτηρίζεται από ακόμα μεγαλύτερη

υποστήριξη της ιδέας και της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς και της εμβάθυνσης της ενοποίησης σε όλους τους τομείς, με άξονα, μάλιστα, το ομοσπονδιακό μοντέλο. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στα κράτη-μέλη που υποστήριξαν την προσπάθεια υιοθέτησεως του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, χαιρετίζοντας τη διάσωση των σημαντικότερων θεσμικών καινοτομιών του Ευρωπαϊκού Συντάγματος και την ένταξη αυτών στη Συνθήκη της Λισαβόνας, το συμβιβαστικό κείμενο που προέκυψε τελικά από το φιλόδοξο- ως απεδείχθη- εγχείρημα «συνταγματοποίησης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η στάση της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή της ως πλήρους μέλους, στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος (ευρώ) από την 1η Ιανουαρίου 2002.

Ο εξευρωπαϊσμός και η προσαρμογή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή κοινότητα, η Ελλάδα αποδέχθηκε <<το κοινοτικό κεκτημένο>>, (acquiscommua-taire), το σύνολο δηλαδή του δικαίου, των ρυθμίσεων, των πολιτικών που απέρρεαν από τις ιδρυτικές συνθήκες καθώς και από το <<παράγωγο δίκαιο>> (κανονισμοί, αποφάσεις, οδηγίες του συμβουλίου). Η χώρα έμπαινε σε μία απαιτητική διαδικασία προσαρμογής τόσο στην εσωτερική της διάρθρωση (πολιτική, οικονομική, κοινωνική κλπ), όσο και τις εξωτερικές της σχέσεις και συμπεριφορά. Με την ένταξη της η Ελλάδα έπρεπε να προχωρήσει σε μια διαδικασία μεταμόρφωσης του πολιτικού και οικονομικού της συστήματος. Η διαδικασία αυτή υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολη, και οι προσαρμογές αυτές θα έπρεπε να γίνουν στο πλαίσιο ενός ανοιχτού περιβάλλοντος όπου οι διακρίσεις εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής αμβλύνονται σημαντικά.

Μία από τις σημαντικότερες και βασικότερες συνέπειες της συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή κοινότητα και Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι το γεγονός ότι τείνει να εξαλείψει το διαχωρισμό ανάμεσα στην εσωτερική και στην εξωτερική πολιτική. Παράλληλα συμβάλει στη δημιουργία νέων προτύπων πολιτικής συμπεριφοράς, νέων θεσμικών και διοικητικών δομών και αλληλεπιδράσεων. Συμβάλει επίσης στην αναδιανομή της ισχύος, τον επαναπροσανατολισμό των πολιτικών επιλογών, της πολιτικής και στρατηγικής. Ακόμη επαναπροσδιορίζει τις πολιτικές σχέσεις, διαμορφώνει νέα <<κυβερνητικά δίκτυα>>, εγείρει νέες απαιτήσεις, πιέσεις, στόχους προσαρμογής, ενώ προκαλεί ακόμη νέες πολιτικές ή ιδεολογικές εντάσεις ή και διαμάχες.

Όλες οι παραπάνω συνέπειες, προσαρμογές και χαρακτηριστικά εννοιολογούνται με τον όρο <<εξευρωπαϊσμός>> και αναφέρονται στο βαθμό που η πολιτική και οργανωτική δυναμική της ΕΕ <<εσωτερικοποιείται>> στην οργανωτική λογική, σύστημα και δομές της εθνικής πολιτικής και στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής. Ο όρος εξευρωπαϊσμός δεν αναφέρεται δηλαδή, απλά και μόνο στη διαδικασία ολοκλήρωσης και ενσωμάτωσης μιας χώρας στην ΕΕ, αλλά είναι ευρύτερη έννοια, που προϋποθέτει <<τη θέληση και ικανότητα των πολιτικών πρωταγωνιστών, αλλά και των θεσμών να εντάξουν στην εσωτερική πολιτική την διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής της ΕΕ>>.

Επιπλέον σύμφωνα με την ίδια πηγή πρόσφατες εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι η χρήση ενιαίου νομίσματος μπορεί να προάγει το εμπόριο και την ανάπτυξη πολύ περισσότερο από ότι ένα καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ διαφορετικών νομισμάτων. Όσον αφορά τη ζώνη του ευρώ, τα στοιχεία δείχνουν ότι η υιοθέτηση του ευρώ έχει ήδη αυξήσει τον όγκο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των μελών της ΟΝΕ κατά 4 – 16% σε σύγκριση με τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν υιοθετήσει το

ευρώ. Η πρόοδος της ολοκλήρωσης στον τομέα του εμπορίου οδηγεί σε μεγαλύτερη συσχέτιση των οικονομικών κύκλων των επιμέρους χωρών, καθώς οι διαταραχές της ζήτησης είναι κοινές και το διακλαδικό εμπόριο είναι μεγαλύτερο, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ανάγκη για νομισματικές πολιτικές ειδικά σχεδιασμένες για κάθε χώρα.

Ενώ τα πρώτα χρόνια της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων έβλεπε πολύ θετικά το όλο εγχείρημα, με την πάροδο του χρόνου αρκετά προβλήματα έκαναν την εμφάνισή τους. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. είχε αρκετά θετικά στοιχεία ιδιαίτερα ως προς την γενική ευρωπαϊκή κατεύθυνση της χώρας, αλλά οι αρνητικές επιπτώσεις της ένταξης επηρέασαν πρώτα απ' όλα τον πρωτογενή τομέα. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι πριν το 1981 και την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ περίπου το 1/3 του τότε ενεργού πληθυσμού ασχολείτο με την αγροτική παραγωγή. Είκοσι χρόνια μετά το ποσοστό αυτό έπεσε στο μισό ενώ ταυτόχρονα το εισόδημα των μικρών αγροτών παρουσίασε μεγάλη πτώση.

Εκτός από την κατάρρευση του αγροτικού τομέα, ένας άλλος τομέας που παρουσίασε μεγάλη πτώση - πάνω από 50% - ήταν και ο τομέας της μεταποίησης. Πιο παλιά στα περίχωρα της Αθήνας υπήρχαν εκατοντάδες μικρές βιοτεχνίες που κατασκεύαζαν είδη καθημερινής ανάγκης, όπως έπιπλα, αντικείμενα οικιακής χρήσης, ρούχα, παπούτσια αλλά και επεξεργασμένα ή συσκευασμένα τρόφιμα. Αυτές που έχουν απομείνει σήμερα μετριούνται στα δάκτυλα και αυτό φαίνεται και από τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας στη χώρα. Ο βασικός λόγος για την καταστροφή του μεταποιητικού τομέα ήταν η μαζική εισαγωγή αντίστοιχων προϊόντων από τις χώρες της Ένωσης σε ανταγωνιστικές τιμές λόγω του τεραστίου όγκου παραγωγής αυτών των χωρών, αλλά και λόγω της κατάργησης των δασμών εισαγωγής. Αργότερα με την παγκοσμιοποίηση και τις

συμφωνίες της Ε.Ε. με τρίτες χώρες εκτός Ευρώπης, τα πάντα εισάγονται από την Κίνα και άλλες Ασιατικές χώρες.

Η οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ευρωζώνη. Ο υπερδανεισμός για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών μιας χώρας χωρίς εθνικό νόμισμα, με ελάχιστη παραγωγή, αδυναμία εξαγωγών λόγω του ακριβού ευρώ, αλλά και με εισαγωγή των περισσότερων απαραίτητων αγαθών, οδήγησε την Ελλάδα στην σημερινή δυσμενή οικονομική κατάσταση και στα μνημόνια που υποσκάπτουν το παρόν αλλά και το μέλλον της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η ενιαία αγορά ,στην οποία μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα άνθρωποι , προϊόντα , κεφάλαια και υπηρεσίες αποτελεί τον κύριο μοχλό της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ένας από τους βασικούς στόχους της ΕΕ είναι η ανάπτυξη αυτού του τεράστιου πόρου, ώστε οι Ευρωπαίοι να μπορούν να αντλούν τα περισσότερα δυνατά οφέλη.

3.1 Ερμηνεία οικονομικής κρίσης

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. (Κουφάρης, 2010)

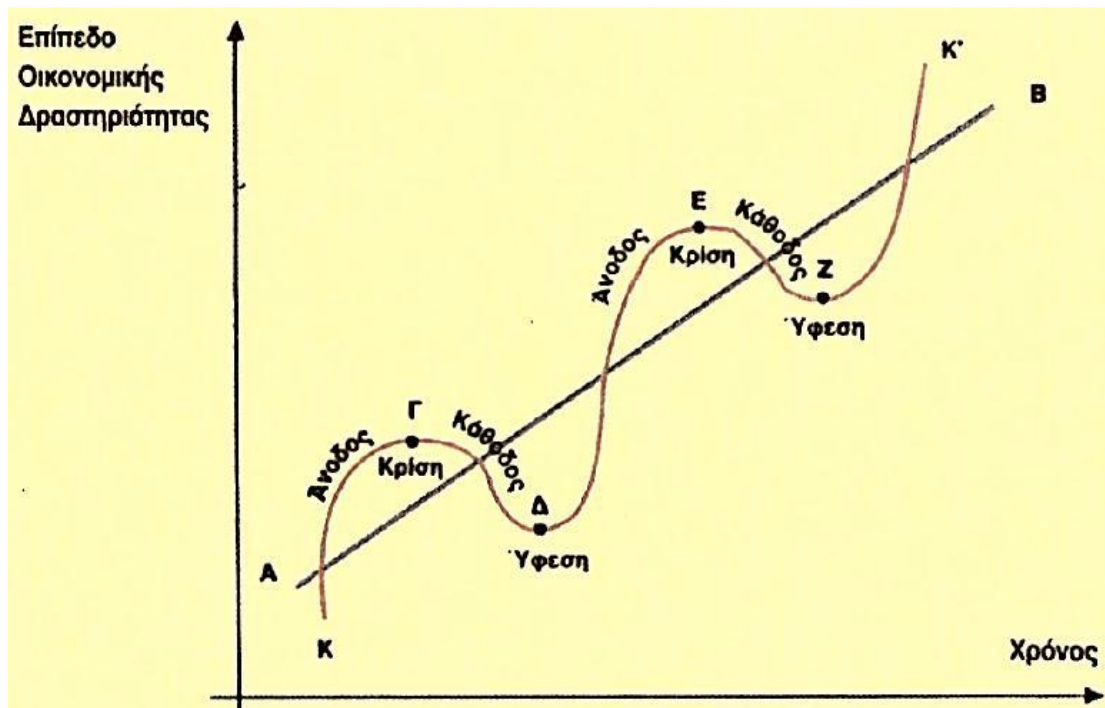
Ακόμα η έννοια της κρίσης, ως πολυδιάστατη, έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, ακόμα και από απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο πρόβλημα, ότι διανύουν μια περίοδο ανωμαλίας και αντικανονικότητας ή βρίσκονται σε κρίσιμη περίοδο.

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου: “Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση,

το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.”

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «businesscycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια (EuropeanCommission, 2009).

Στο σχήμα που ακολουθεί μπορούμε να διακρίνουμε τις φάσεις του οικονομικού κύκλου. Υπάρχουν δύο κύριες φάσεις από τις οποίες διέρχεται η οικονομία στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου: η **φάση της ανόδου** ή της άνθησης και η **φάση της καθόδου** ή της ύφεσης. Η μετάβαση από την άνοδο στην κάθοδο και αντίστροφα δε γίνεται αμέσως ή απότομα, αλλά απαιτεί χρόνο. Επίσης περνάει από τη **φάση της κρίσης** που είναι η κορυφή του κύκλου. Αντιστοίχως, η μετάβαση από την κάθοδο στην άνοδο περνάει από τη **φάση της ύφεσης**.

Διάγραμμα 1: Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου

Όταν η οικονομία βρίσκεται στην κορυφή του κύκλου, δηλαδή στο τελευταίο στάδιο της ανοδικής της πορείας, τότε είναι πιο ευαίσθητη και περισσότερο ευάλωτη στους διάφορους παράγοντες που μπορούν να ανακόψουν την ανοδική πορεία της. Αν αυτό συμβεί, τότε επέρχεται κρίση, η οικονομία έχει ξεπεράσει το ανώτατο σημείο και εισέρχεται στη φάση της καθόδου

Πιο συγκεκριμένα αν κάνουμε μία ανασκόπηση της κρίσης θα δούμε την εξέλιξη της μετά την μεταπολίτευση του 1974. Έτσι λοιπόν:

Το 1974-2009

Η Ελλάδα μετά το 1974 πήρε πολλά δάνεια με συνέπεια τη διόγκωση του χρέους. Το ετήσιο έλλειμμα ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία είχε ομαλότερο δρόμο με στόχο την ικανοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης του Μάαστριχτ. Το χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ) μειώνεται ελαφρά και το έλλειμμα πέφτει μέχρι το 1999 κάτω από 3%,

πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι οι υψηλές επιδόσεις οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική γνωστή ως δημιουργική λογιστική(η χρήση παραπλανητικών, όχι όμως παράνομων μεθόδων στη λογιστική).Στα τέλη 2004, η κυβέρνηση έκανε οικονομική απογραφή, η οποία αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών με αποτέλεσμα την αναθεώρηση των ελλειμμάτων των προηγούμενων ετών, τη μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και την τριετή επιτήρηση από την Ε.Ε. Από τα τέλη του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα, αλλά και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς. Το κλίμα της ελληνικής οικονομίας είναι δυσάρεστο. Ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ με υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού και με βασικό σύνθημα λ ε φ τ ά υ π ά ρ χ ο υ ν.

Οκτώβριος 2009-Ιανουάριος του 2010

Ο υπουργός Οικονομικών ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχτεί στο 12,5% από 6% που εκτιμούσε η προηγούμενη κυβέρνηση (το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%). Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν την Ελληνική οικονομία. Η κυβέρνηση αποφεύγει την άμεση λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης για τον καθησυχασμό των αγορών και εφαρμόζει προεκλογικές υποσχέσεις (π.χ., επίδομα αλληλεγγύης). Ο προϋπολογισμός του 2010 είναι συνεπής στις προεκλογικές υποσχέσεις με αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού έρχεται νέα αρνητική εξέλιξη στην πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Περαιτέρω υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους και αναστάτωση των αγορών. Από τον Ιανουάριο του 2010

συνεχής άνοδος των spreads, ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010, να σημειωθεί ότι το spread δεν είναι τίποτε άλλο από τη διαφορά επιτοκίου (της απόδοσης που προσφέρεται στους επενδυτές) μεταξύ των ομολόγων δύο διαφορετικών χωρών. Στην περίπτωση της Ελλάδας το spread είναι η διαφορά μεταξύ του επιτοκίου που δανείζεται η Γερμανία και του επιτοκίου με το οποίο δανείζεται η Ελλάδα. Η Γερμανία δανείζεται σήμερα εκδίδοντας ομόλογα που προσφέρουν απόδοση 3,07% και η Ελλάδα με απόδοση περί το 7%. Συνεπώς, το spread είναι 4% ή 400 μονάδες βάσης. Γιατί χρησιμοποιείται ευρέως η σύγκριση με τη Γερμανία; Γιατί είναι η μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης και θεωρείται από τις πλέον σταθερές και χαμηλού ρίσκου.

Φεβρουάριος 2010: Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Ο πρωθυπουργός ευρισκόμενος στο Νταβός (Ελβετία, ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ) δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν: πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων και υπερωριών.

Μάρτιος 2010: Δεύτερο πακέτο πληρωμών

Έντονη φημολογία χρεοκοπίας. Λήψη νέων σκληρών μέτρων, όπως: Μειώσεις 30% δώρων, 12% επιδομάτων Δημοσίου, αυξήσεις ΦΠΑ και φόρου βενζίνης.

Απρίλιος-Μάιος 2010: Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές, παρά την λήψη των μέτρων, και στις 23 Απριλίου ο πρωθυπουργός ανακοινώνει στο Καστελόριζο την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό

στήριξης (ONE,ΕΚΤ,ΔΝΤ).Στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε 80Β€ από τις υπόλοιπες χώρες της ONE και 30Β€ από το ΔΝΤ.Η αίτηση υπερψηφίστηκε από ΠΑΣΟΚ, ΛΑΟΣ και είχε τρία μνημόνια: Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης και Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής).

Ιούνιος-Οκτώβριος 2011:Δεύτερο Μνημόνιο και Τέταρτο/Πέμπτο πακέτο μέτρων

Στις 29 Ιουνίου 2011 η Βουλή των Ελλήνων εψήφισε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015. Το μεσοπρόθεσμο προβλέπει σειρά μέτρων περιορισμού δαπανών και αύξησης εσόδων, όπως: Περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες και νέα φορολογικά μέτρα. Ιδρύεται Οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Νέα μέτρα όπως: Αλλαγή φορολογικής κλίμακας. Έκτακτη εισφορά για όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12000 ευρώ. Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Νέα μέτρα όπως: Διεύρυνση εργασιακής εφεδρείας, Νέος έκτακτος φόρος κατοικιών μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ.

Ιούνιος-Νοέμβριος του 2012:Τρίτο Μνημόνιο και Έκτο πακέτο μέτρων

Από τον Αύγουστο τρίμηνες σκληρές διαπραγματεύσεις κυβέρνησης & τρόικας κατέληξαν στην κατάρτιση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής. Το νέο πακέτο μέτρων περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013, Μείωση συντάξεων από 5-15%, από τα 1.000€ και

άνω.Στις 27 Νοεμβρίου, το Eurogroup με στόχο να διασφαλίσει ότι η Ελλάδα θα έχει χρέος στο 124% του ΑΕΠ το 2020 και χαμηλότερο του 110% του ΑΕΠ στο 2022:

- χαιρετίζει την αξιολόγηση της τρόικας ότι η Ελλάδα έχει υλοποιήσει ικανοποιητικά ένα ευρύ σύνολο μεταρρυθμίσεων και μέτρων και επικυρώσει τον προϋπολογισμό 2013 και μια φιλόδοξη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική στρατηγική για την περίοδο 2013-16.

-αποφασίζει τη σταδιακή διευκόλυνση της Ελλάδας για να μπορέσει να μειώσει το υπέρογκο δημόσιο χρέος της, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμόζει αυστηρά τα συμφωνηθέντα διαρθρωτικά μέτρα τόσο κατά τη διάρκεια του προγράμματος, όσο και μετά τη λήξη του.

3.2 Χαρακτηριστικά οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση έχει μια σειρά από αρνητικά αποτελέσματα και συνέπειες για την οικονομία της κάθε χώρας. Αυτά μπορεί να ποικίλουν από χώρα σε χώρα τόσο στην εμφάνισή τους σε αυτές όσο και στην έντασή τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι (INE-ΓΣΕΕ, 2008):

➤ Μείωση ρευστότητας στην οικονομία

Η οικονομία, που μαστίζεται από την οικονομική κρίση, σημειώνει μείωση της οικονομικής της ρευστότητας, καθώς μειώνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων και παράλληλα οι τράπεζες μειώνουν τα δάνεια που χορηγούν, αυστηροποιώντας τα κριτήρια.

➤ Υψηλά επιτόκια δανεισμού

Μια χώρα χάνει την φήμη και την οικονομική αξιοπιστία της, με αποτέλεσμα όταν προσπαθήσει να δανειστεί για να καλύψει τις ανάγκες (μείωση πιστοληπτικής ικανότητας) και τα ελλείμματά της να συναντά καχυποψία στην εκπλήρωση της αποπληρωμής των δανείων της, κάτι

που θα επιφέρει αύξηση των επιτοκίων δανεισμού της (μείωση πιστοληπτικής ικανότητας και αύξηση των λεγόμενων spreads).

➤ **Μείωση επενδυτικής δραστηριότητας**

Εξαιτίας της μειωμένης εμπιστοσύνης και της μείωσης της ρευστότητας στην υπό κρίση οικονομία, οι επενδυτές είναι διστακτικοί στο να εναποθέσουν τις καταθέσεις τους στην εν λόγω χώρα και να στρέφονται σε άλλες χώρες, μειώνοντας έτσι την επενδυτική δραστηριότητα.

➤ **Αύξηση αβεβαιότητας για το μέλλον**

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την εμφάνιση της κρίσης δημιουργούν αρνητικό κλίμα σε όλη την οικονομία και δυσοίωνες προβλέψεις για το μέλλον, καθώς οι πολίτες είναι απογοητευμένοι από την υπάρχουσα κατάσταση και δεν τρέφουν ελπίδες και αισιοδοξία για ένα ευνοϊκότερο μέλλον. Επίσης, είναι πολύ πιθανός και εμφανής ο φόβος μιας επικείμενης χρεοκοπίας.

➤ **Αύξηση ανεργίας**

Οι επιχειρήσεις μη μπορώντας να αντισταθούν στις ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης, αδυνατούν να επιβιώσουν και διακόπτουν την λειτουργία τους δημιουργώντας έναν υψηλό αριθμό ανέργων, μια πολύ συχνή συνέπεια της κρίσης. Η δραματική αυτή επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας είχε άμεσο αντίκτυπο στο μέτωπο της απασχόλησης, με τις δυσμενείς συνέπειες να πλήττουν κυρίως τον ιδιωτικό τομέα. Σε αυτές τις συνθήκες είναι σημαντικό να δοθεί μια σαφής εικόνα των εξελίξεων, όσον αφορά την εξέλιξη στο μέτωπο της απασχόλησης και ιδιαίτερα εκείνο της ανεργίας, το ποσοστό της οποίας συνέχισε να αυξάνεται με έντονο ρυθμό.

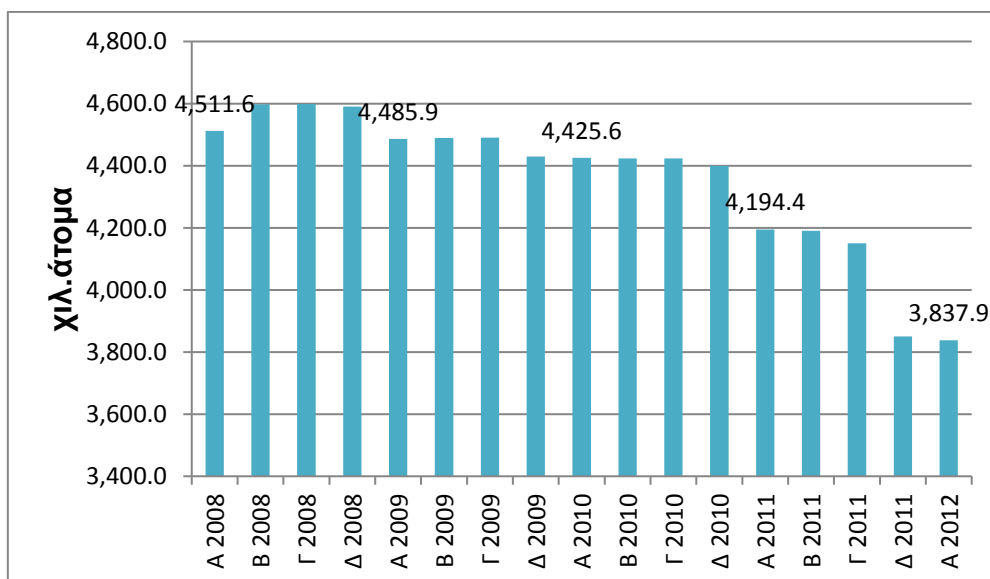
Ανεργία στη χώρα μας:

Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο το οποίο υπάρχει διαχρονικά σε όλες τις περιόδους και σε όλες τις οικονομίες. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο εμφανίζεται σαν αποτέλεσμα μιας δυσαναλογίας ανάμεσα στη ζήτηση και στην προσφορά εργασίας. Πέρα από αυτό όμως, υπάρχουν πολλά και βαθύτερα αίτια, τα οποία έχουν εκτοξεύσει, όπως είδαμε και πριν, τα ποσοστά ανεργίας της χώρας μας. Τα βασικότερα αίτια της ανεργίας στη χώρας μας είναι τα εξής:

- Η ελλιπής επαγγελματική κατάρτιση των εργαζομένων αλλά και η έλλειψη επαγγελματικής πληροφόρησης και εκπαίδευσης.
- Η παιδεία θα έπρεπε να εντοπίζει τις κλίσεις των νέων και να τους προσανατολίζει στην κατάλληλη επαγγελματική κατεύθυνση, κάτι που σήμερα δεν γίνεται, με αποτέλεσμα οι νέοι να μην ξέρουν τι τριτοβάθμια εκπαίδευση να επιλέξουν και στην συνέχεια επαγγελματικό προσανατολισμό.

- Η επικράτηση μονοπωλίων και ολιγοπωλίων λόγω πολιτικών σκοπιμοτήτων, με αποτέλεσμα να κλείνουν πολλές μικρές επιχειρήσεις και να χάνονται πολλές θέσεις εργασίας.
- Η έλλειψη πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής και ανταγωνιστικότητας της χώρας, που έχει ως αποτέλεσμα οι εισαγωγές να είναι μεγαλύτερες από της εξαγωγές.
- Το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα υποβαθμίζει τους τεχνικό-επαγγελματικούς κλάδους και τη χειρωνακτική εργασία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κορεσμός σε πολλούς τομείς εργασίας.
- Η κακή εκπαίδευση και εξέταση στα πανεπιστήμια και η χρήση απαρχαιωμένων μεθόδων διδασκαλίας, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα ο πτυχιούχος να μην έχει ιδέα για τα δεδομένα που επικρατούν για το επάγγελμά του, με αποτέλεσμα η κατοχή ενός πτυχίου να μην έχει πλέον αξία.
- Η είσοδος πολλών ξένων στη χώρας μας, που αποτελούν πλέον το φθηνότερο εργατικό δυναμικό και δημιουργούν έντονα το φαινόμενο του ρατσισμού.
- Η είσοδος νέων τεχνολογιών και της αυτοματοποιημένης παραγωγής, που έχει ως αποτέλεσμα κάποια επαγγέλματα να εξαφανίζονται.
- Λόγω της κρίσης και της οικονομικής αστάθειας που επικρατεί στη χώρα μας, δημιουργείται φόβος και πολλοί που θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα επιχείρηση, δεν το κάνουν για τον λόγο αυτό.
- Το φαινόμενο της πολυθεσίας και της υπερωριακής απασχόλησης, αλλά και η αναξιοκρατία σχετικά με το ζήτημα προσλήψεων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ελληνική Στατιστική Αρχή), ο μέσος αριθμός των απασχολουμένων μειώθηκε κατά 6,8% (298 χιλ. άτομα) το 2011 σε σχέση με το 2010. Επισημαίνεται ότι, η επιδείνωση ήταν ταχεία και εντεινόμενη στη διάρκεια του έτους, με συνέπεια το τελευταίο τρίμηνο του 2011 ο αριθμός των απασχολουμένων να πέσει για πρώτη φορά κάτω από τα 4 εκατομμύρια στο διάστημα της τελευταίας δεκαετίας. Η κάμψη της απασχόλησης συνεχίζεται και στο 2012, αφού ο αριθμός των απασχολουμένων κατά το Α' Τρίμηνο του έτους μειώθηκε σε 3.837,9 χιλ., που συνεπάγεται ότι σε ένα χρόνο υπήρξε απώλεια 356,5 χιλ. θέσεων εργασίας, ενώ στη διετία 2010-2012 (Α' Τρίμηνο) η μείωση των θέσεων εργασίας διαμορφώθηκε σε 587,7 χιλ. Το γεγονός αυτό αποτελεί το σημαντικότερο ίσως αντίκτυπο της συνεχιζόμενης οικονομικής ύφεσης στη χώρα.

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη του αριθμού των απασχολουμένων (2008-2012)

➤ **Μειωμένη λαϊκή εμπιστοσύνη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα**

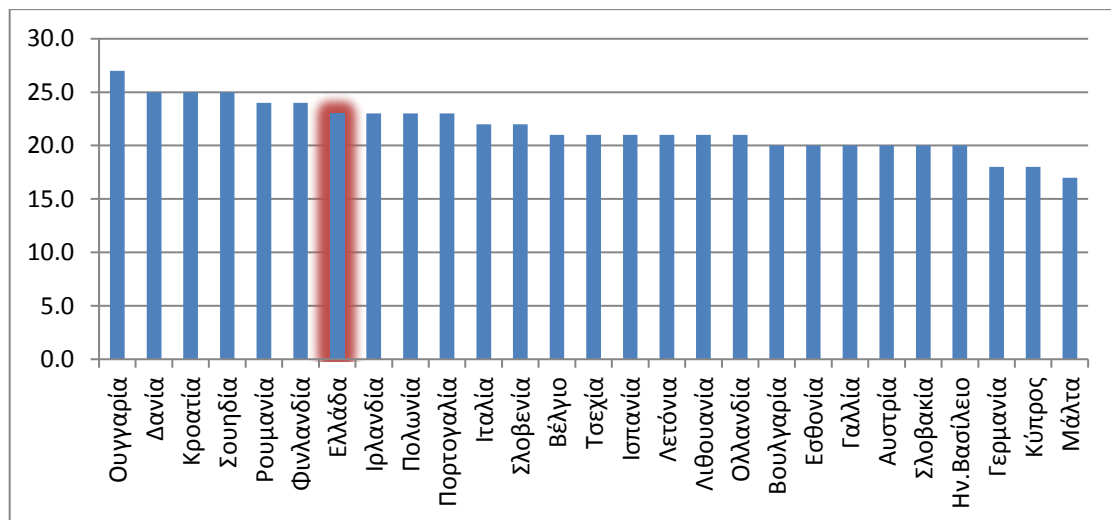
Οι πολίτες βλέποντας τις συνθήκες που επικρατούν και τις συνεχόμενες υποσχέσεις που δίνονται χάνουν σιγά-σιγά την εμπιστοσύνη τους στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία με τη σειρά μειώνουν όλο και παραπάνω την χρηματοδοτική τους βοήθεια προς τις επιχειρήσεις.

➤ **Αύξηση φορολογίας**

Οι κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να αυξήσουν τα μειωμένα έσοδά τους και προκειμένου να είναι ικανές να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις αυξάνουν τους φόρους και φέρνουν σε ακόμα πιο δεινή θέση τους πολίτες.

Το επίπεδο και η διάρθρωση των φόρων είναι το τελευταίο διάστημα στο προσκήνιο της οικονομικοπολιτικής συζήτησης στην Ελλάδα. Ο λόγος για αυτό το ενδιαφέρον είναι ποικίλοι αλλά κυρίως σχετίζονται με το θεμελιώδες ερώτημα κατά πόσον η εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών θα πρέπει να επιτευχθεί τουλάχιστον εν μέρει από την πλευρά των εσόδων και αν ναι, ποιοι φόροι μπορούν να αυξηθούν χωρίς να έχουν επιπτώσεις στην προοπτική της ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Υπάρχει επίσης μια εκτεταμένη διεθνή αρθρογραφία σχετικά με αν οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές (όπως παρατηρείται σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες) επιβραδύνουν την αύξηση του ΑΕΠ. Επιπλέον έχει διαπιστωθεί ότι ο βαθμός αποτελεσματικότητας των φορολογικών μεταρρυθμίσεων στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής ποικίλλει δεδομένου ότι ανάλογα με το είδος των φόρων εντοπίζονται διαφορετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και αναδιανομή των πόρων.

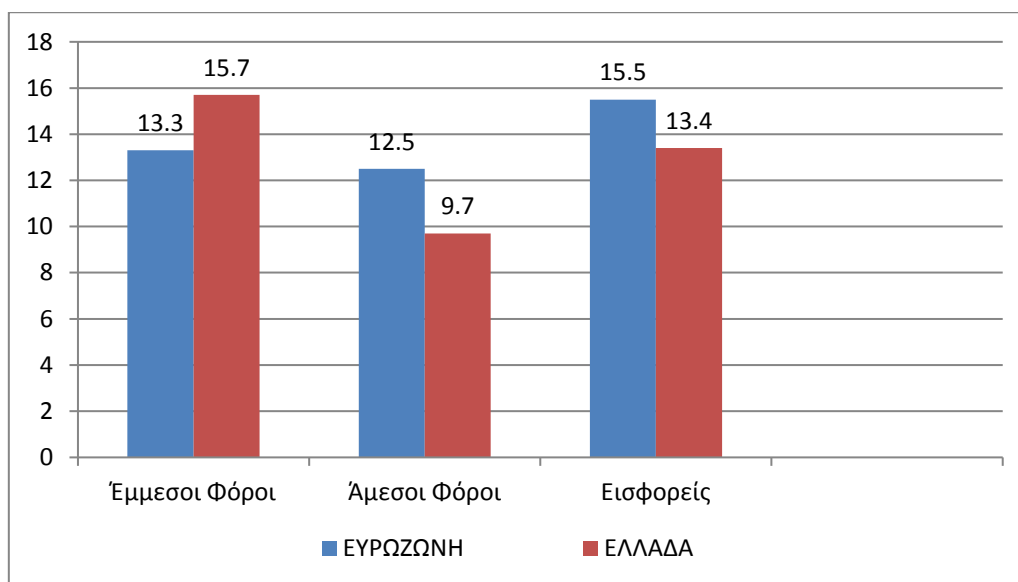
Παρατηρούμε ότι, (Διάγραμμα 3) ενώ η Ελλάδα έχει από τους υψηλότερους συντελεστές ΦΠΑ στην ΕΕ, τα έσοδα από αυτό τον φόρο, ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι ελαφρά κάτω από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ. Η εξήγηση μπορεί να είναι διττή: Από τη μια πλευρά αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι ισχύουν μικρότεροι συντελεστές σε μεγάλες κατηγορίες αγαθών (π.χ. τρόφιμα) ή σε περιφερειακό επίπεδο (π.χ. νησιά Αιγαίου). Από την άλλη πλευρά, τα μικρότερα έσοδα μπορεί να οφείλονται είτε σε αδυναμία είσπραξης είτε σε φοροδιαφυγή. Το θέμα έχει εξεταστεί αρκετά λεπτομερειακά τα τελευταία χρόνια από ερευνητές και διεθνείς οργανισμούς. Εμείς θα περιοριστούμε στα ευρήματα μιας πρόσφατης μελέτης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2013) η οποία κάνει και μια εκτεταμένη επισκόπηση.

Διάγραμμα 3: Βασικοί συντελεστές ΦΠΑ στην ΕΕ (2016)

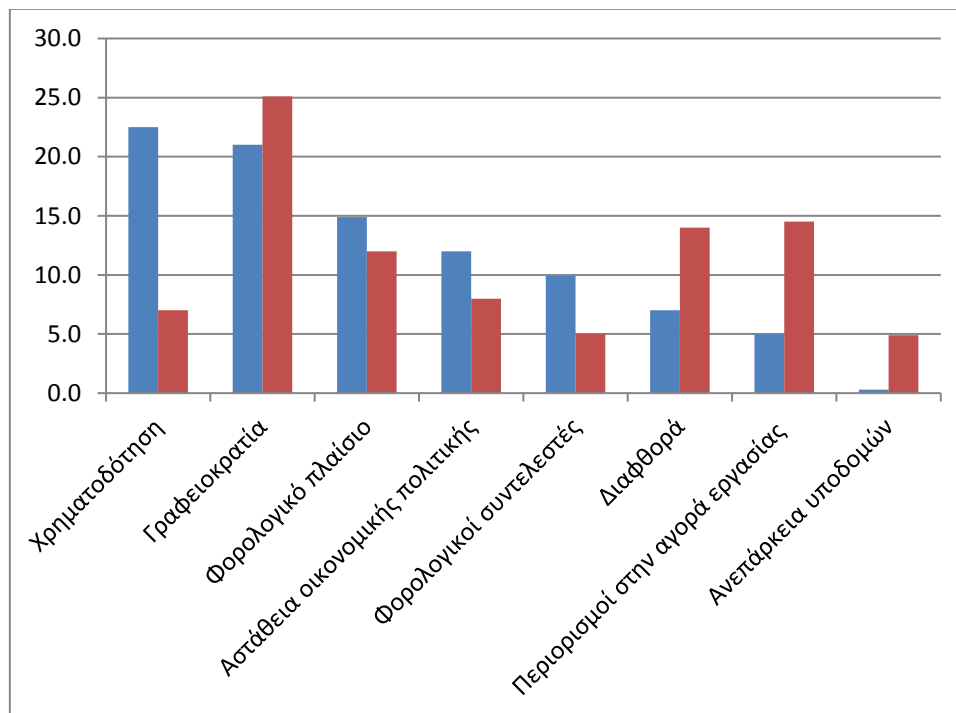
Βασικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος

Παρά το γεγονός ότι η διαφορά των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη είναι σχετικά μικρή (2,5 ποσ. μονάδες.), έντονη διαφοροποίηση παρατηρείται στη σύνθεση των εσόδων, η οποία διακρίνεται σε άμεσους, έμμεσους φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα προέρχονται κυρίως από έμμεσους φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και λιγότερο από άμεσους φόρους, όπως συμβαίνει στις άλλες αναπτυγμένες χώρες. Αναλυτικότερα, οι έμμεσοι φόροι και οι κοινωνικές εισφορές για το 2014 αποτελούσαν το 15,7% και 13,4% του ΑΕΠ στην Ελλάδα, έναντι 13,3% και 15,5% αντίστοιχα στην Ευρωζώνη. Οι άμεσοι φόροι αντίστοιχα αποτελούσαν μόλις το 9,7% στην Ελλάδα έναντι 12,5% στην Ευρωζώνη.

Διάγραμμα 4: Σύνθεση φορολογικών εσόδων σε Ελλάδα και Ευρωζώνη(%) του ΑΕΠ-έτος 2014

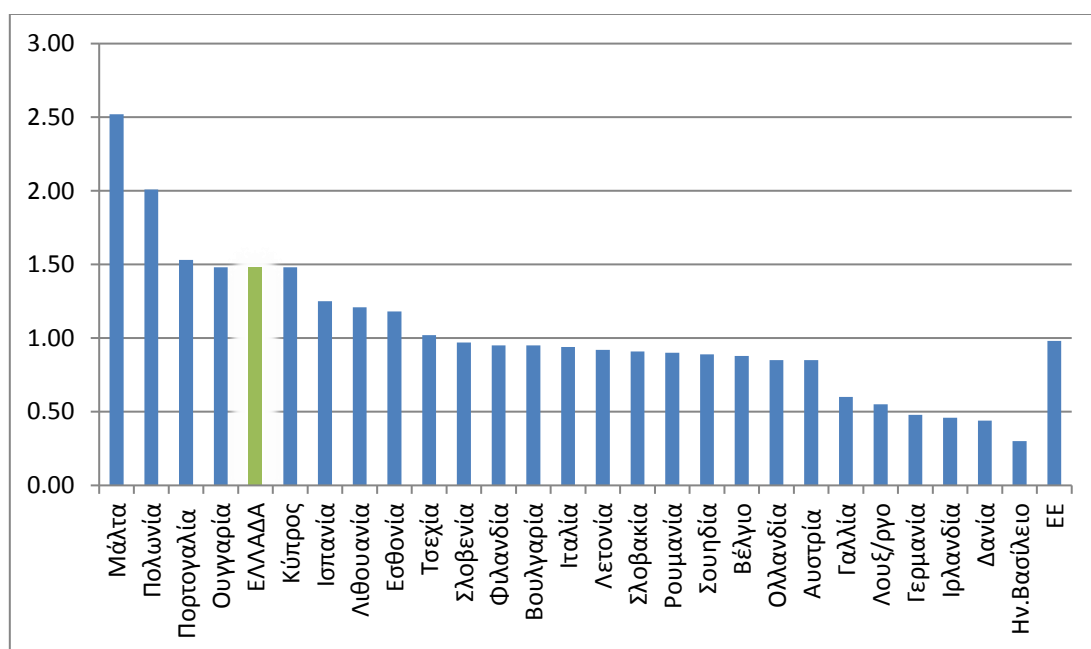
Μια πρώτη εικόνα για τα θέματα που επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα στη χώρα μας δίνουν τα ευρήματα των εκθέσεων για την ανταγωνιστικότητα του WorldEconomicForum (2013). Από το Διάγραμμα 5 είναι φανερό ότι, ενώ πριν την κρίση το κυριότερο πρόβλημα ήταν η γραφειοκρατία, το 2013 το κυριότερο εμπόδιο είναι η δυσκολία χρηματοδότησης. Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι το τρίτο σημαντικότερο εμπόδιο και αυξήθηκε στην περίοδο της κρίσης. Το ύψος των φορολογικών συντελεστών είναι πέμπτο εμπόδιο στη σειρά και αυτό αυξήθηκε το 2013.

Διάγραμμα 5: Κυριότερα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα

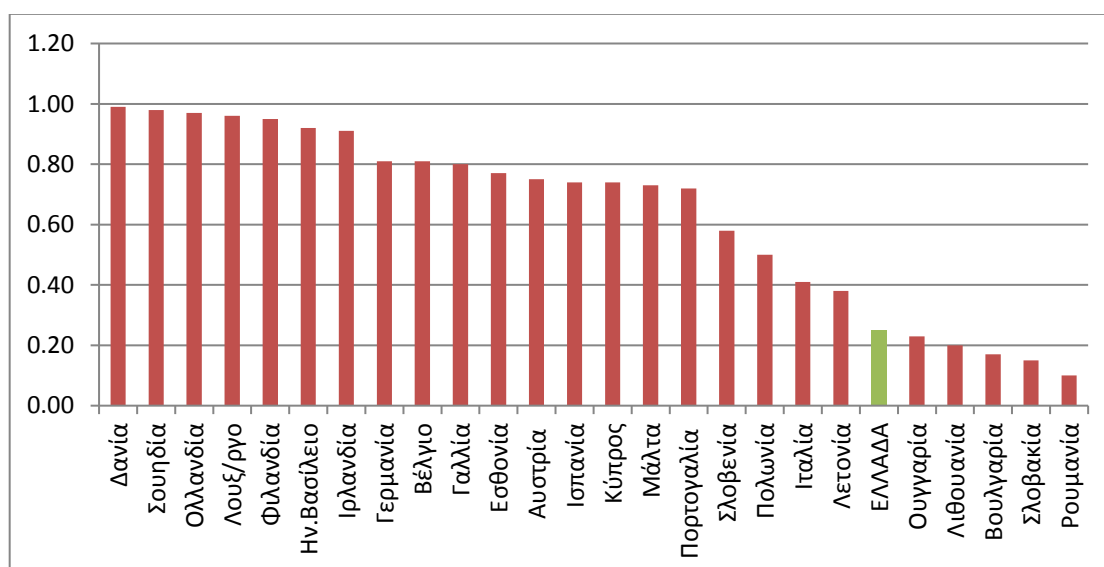
Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν τη διαπίστωση, ότι το ύψος των φορολογικών συντελεστών δεν ήταν το κυριότερο εμπόδιο στην επιχειρηματικότητα, αλλά το όλο φορολογικό πλαίσιο.

Σε μια προσπάθεια που έγινε σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη μείωση του γραφειοκρατικού κόστους σε επιχειρήσεις και πολίτες, έγινε και μια μελέτη του κόστους που έχουν οι επιχειρήσεις για να συμμορφωθούν στην ευρωπαϊκή και εγχώρια νομοθεσία. Τα στοιχεία για το κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων στη νομοθεσία του ΦΠΑ απεικονίζονται στο Διάγραμμα 6. Όπως είναι φανερό, το κόστος συμμόρφωσης στη νομοθεσία του ΦΠΑ στην Ελλάδα ανέρχεται στο 1,45% του ΑΕΠ, που είναι το πέμπτουψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο μέσος όρος του δείκτη στην ΕΕ είναι 0,96% του ΑΕΠ. Αν και δεν έχουμε αντίστοιχα στοιχεία για άλλους φόρους, με βάση κάποιους, μάλλοναπλοϊκούς δείκτες, που δημοσιεύει η Inter-AmericanBankforDevelopment και στον φόρο εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, οι επιδόσεις της χώρας μας είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Διάγραμμα 6: Κόστος συμμόρφωσης για πληρωμή του ΦΠΑ ως % ΑΕΠ (2008)

Τέλος, ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι εκείνος που αποκαλούμε με τον γενικό όρο φορολογικό φρόνημα. Αυτό δεν είναι έμφυτο, αλλά διαμορφώνεται από τις ατομικές και κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας, επηρεάζεται από την κουλτούρα, τους τυπικούς και άτυπους θεσμούς, αλλά και από το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας του κράτους και των υπηρεσιών του. Το θέμα είναι σημαντικό και η έρευνα σε αυτό έχει αλλάξει την προσέγγιση αναλυτών και φορολογικών διοικήσεων στην κατανόηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής και της καταπολέμησής του.

Διάγραμμα 7: Δείκτης διαφθοράς και απάτης (2011)

➤ **Μείωση κρατικών δαπανών**

Επίσης, οι κυβερνήσεις μειώνουν όλων των ειδών τις κρατικές δαπάνες ακολουθώντας σφικτές οικονομικές πολιτικές, με στόχο να ανταπεξέλθουν στην δυσχερή οικονομική κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει.

➤ **Ρευστό οικονομικό περιβάλλον**

Όλες οι υπάρχουσες συγκυρίες δημιουργούν και εδραιώνουν ένα ρευστό οικονομικό περιβάλλον, το οποίο δεν αφήνει και τις καλύτερες υποσχέσεις για να ξεπεραστεί ανώδυνα η κρίση. Ακόμα, συναντάται μια αρνητική ψυχολογία του πληθυσμού για τις μελλοντικές εξελίξεις.

➤ **Μείωση εξαγωγών - ανταγωνιστικότητας**

Ανάμεσα σε όλες τις επιπτώσεις που φέρνει μια κρίση είναι και η μείωση των εξαγωγών, η μείωση της ανταγωνιστικότητας, οι αρνητικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης και η μειωμένη παραγωγική δραστηριότητα.

➤ **Μείωση της καταναλωτικής συμπεριφοράς**

Η αυξημένη φορολογία και το αρνητικό οικονομικό κλίμα συμβάλλουν στη μείωση της καταναλωτικής συμπεριφοράς, οδηγώντας τους καταναλωτές να αρκούνται στα απολύτως απαραίτητα, με το βλέμμα στην εκπλήρωση των όλο και μεγαλύτερων φορολογικών τους επιβαρύνσεων. Με άλλα λόγια, έχει μειωθεί η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών εξαιτίας των μειωμένων μισθών και συντάξεων από τις περικοπές που έχουν επιβάλλει οι κυβερνήσεις. Τέλος, όλα αυτά έχουν ως επακόλουθο τη μειωμένη εγχώρια ζήτηση και μείωση πωλήσεων και κερδών σε όλους τους κλάδους της οικονομίας.

3.3 Στάδια ζωής της Οικονομικής κρίσης

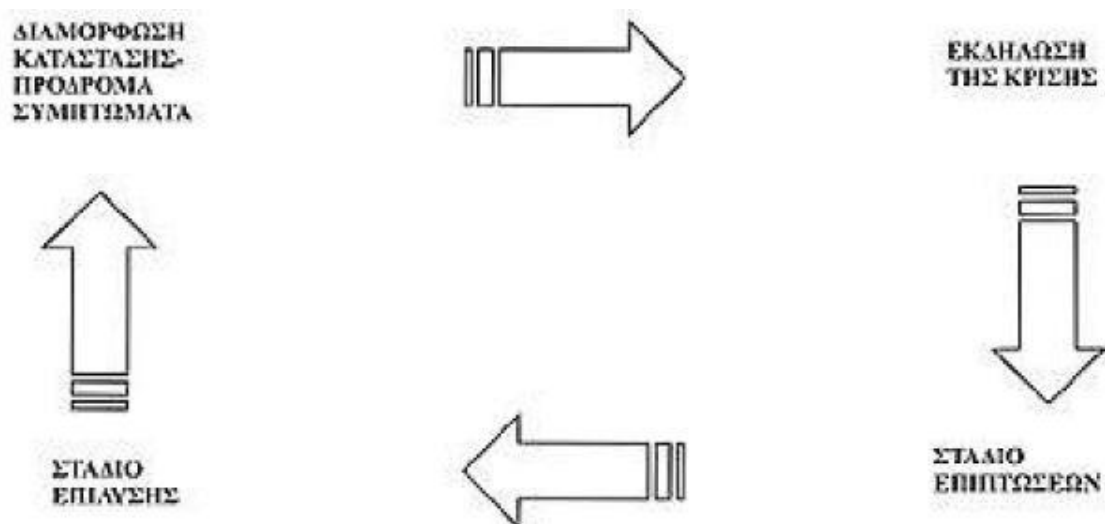
Τα κύρια στάδια ζωής μιας οικονομικής κρίσης είναι τα εξής (Σφακιανάκης, 1998):

1. Το στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή αλλιώς το στάδιο πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromalcrisisstage) είναι εκείνο το στάδιο κατά το οποίο εμφανίζεται ένα πλήθος συμπτωμάτων που προειδοποιούν για την επερχόμενη κρίση.

2. Το στάδιο εκδήλωσης - κορύφωσης της κρίσης (Acutecrisisstage) είναι το στάδιο κατά το οποίο εκδηλώνονται τα χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης.

3. Το στάδιο των επιπτώσεων (Chroniccrisisstage) είναι το στάδιο κατά το οποίο οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι εμφανείς και πλήττουν την οικονομία στο σύνολό της..

4. Τέλος, το στάδιο επίλυσης - ομαλοποίησης (Crisisresolutionstage) είναι το στάδιο κατά το οποίο η οικονομία ανακτά ξανά τους κανονικούς της ρυθμούς.

3.4 Πως η κρίση επηρέασε την Ευρωζώνη

Η οικονομική κρίση στην ευρωζώνη έχει τρεις διαφορετικές εκφάνσεις οι οποίες είναι: α) κρίση τραπεζικού τομέα β) κρίση δημοσίου χρέους γ) κρίση στάσης επενδύσεων. Παρακάτω αναλύονται ξεχωριστά οι τρεις διαφορετικές εκφάνσεις που αναφέρθηκαν.

- **Κρίση τραπεζικού τομέα**

Η οικονομική κρίση του 2008 μεταφέρθηκε γρήγορα στην Ευρώπη, καθώς οι χρηματιστηριακές υπερβολές και η συσσώρευση τοξικών χρεογράφων δεν αποτελούσαν χαρακτηριστικά μόνο των Αμερικανικών επενδυτικών τραπεζών. Το τραπεζικό σύστημα της Ευρώπης αποδείχθηκε αδύναμο, κάτι που οδήγησε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στο να χορηγήσουν τεράστιες ποσότητες ρευστότητας, καθώς και να εθνικοποιήσουν μεγάλα τραπεζικά ιδρύματα, με σκοπό να αποφευχθεί η ολοκληρωτική κατάρρευση. Η εξάλειψη του διατραπεζικού δανεισμού, η συνεχής αναζήτηση ρευστότητας από την Ε.Κ.Τ. και η αποταμίευση της ρευστότητας αυτής, ένα μικρό μέρος της οποίας μετατρέπεται σε δανεισμό προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, υποδηλώνουν το μέγεθος του προβλήματος. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2010, οι διατραπεζικές πιστώσεις μειώθηκαν κατά 22% στην Ιταλία, 10% στην Ισπανία, 15% στην Αυστρία και κατά 3% στη Γαλλία, ενώ τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αναφέρουν ότι οι δανειακές ροές των ευρωπαϊκών τραπεζικών ιδρυμάτων προς τις επιχειρήσεις ήταν αρνητικές κατά €107 δις. το 2009 και κατά €8 δις. το 2010.

- **Κρίση δημοσίου χρέους**

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στα ελλείμματα των γενικών κυβερνήσεων και στο συνολικό χρέος των ευρωπαϊκών χωρών υπήρξε γενικότερο φαινόμενο. Το συνολικό έλλειμμα των χωρών της ευρωζώνης έφθασε το 2009 στο 6,3% του ΑΕΠ και ήταν υπερδιπλάσιο του ορίου που θέτει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και υπερτριπλάσιο από το έλλειμμα του προηγούμενου έτους. Μόνο σε 5 από τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε. υπήρξε συμμόρφωση κατά το έτος αυτό εντός του ορίου του 3%, ενώ άλλα 5 κράτη-μέλη είδαν το έλλειμμα να υπερβαίνει το 10% του ΑΕΠ τους. Αποτέλεσμα ήταν το συνολικό χρέος

της ευρωζώνης να φθάσει το 80%, περίπου δέκα ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με το 2008.

- **Κρίση στάσης επενδύσεων**

Η τελευταία έκφανση της οικονομικής κρίσης σχετίζεται με την πραγματική οικονομία και συνδέεται με την επενδυτική στασιμότητα, που επικρατεί τα τελευταία χρόνια. Στην Ε.Ε η ακαθάριστη επένδυση σε πάγιο κεφάλαιο, που αυξανόταν με υψηλούς ρυθμούς της τάξεως του 9% τα δύο τελευταία έτη πριν την κρίση, επιβραδύνθηκε στο 2% το 2008, όταν η κρίση έγινε ορατή και κατέρρευσε μειούμενη κατά 11,6% το 2009 όταν η κρίση πέρασε στην πραγματική οικονομία. Το 2010 μειώθηκε κατά 3,2%, ανερχόμενη πλέον σε επίπεδα χαμηλότερα αυτών του 2006. Η μείωση αυτή συνέβη παρά την μεγάλη αύξηση στην Γερμανία (5,7%), η οποία αντιπροσωπεύει από μόνη της περίπου το 1/5 της συνολικής ακαθάριστης επένδυσης σε πάγιο κεφάλαιο στην Ε.Ε., μία άνοδο η οποία έχει σχέση κυρίως με την αύξηση των γερμανικών εξαγωγών προς μη ευρωπαϊκές χώρες παρά με τη ζήτηση στο εσωτερικό της Ευρώπης. Η πτώση της ακαθάριστης επένδυσης οφείλεται στα προβλήματα του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος αλλά και στη μείωση της ζήτησης στην ευρωπαϊκή και στην αμερικανική οικονομία. Η χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από το τραπεζικό σύστημα έχει μειωθεί δραστικά λόγω της αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών, καθώς και από το γεγονός ότι η όποια ρευστότητα παρέχεται, χρησιμοποιείται για την κάλυψη των ζημιών που προκάλεσε η κρίση του 2008. Η μείωση της ζήτησης οφείλεται όχι μόνο στην κρίση αλλά και στα σκληρά προγράμματα λιτότητας που εφαρμόστηκαν από το σύνολο σχεδόν των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, οι οποίες πίστευαν ότι αυτά θα έδιναν λύση στο πρόβλημα της κρίσης.

3.5 Η ελληνική πραγματικότητα

Στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, το γενικό κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα ήταν αυτό της, έστω και συγκρατημένης, αισιοδοξίας: με ρυθμούς ανάπτυξης συγκρίσιμους με εκείνους των υπολοίπων χωρών της ΕΕ και, κατά περιπτώσεις, ακόμα μεγαλύτερους, και με το ποσοστό ανεργίας να διατηρείται σε μη ανησυχητικά επίπεδα και να ακολουθεί καθοδική πορεία από το 2004 και μετά, η αισιοδοξία αυτή διατηρήθηκε και για κάποιο μικρό διάστημα από τότε που ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση. Χαρακτηριστικό του ότι η ύφεση στην παγκόσμια οικονομία και στην Ευρώπη δεν επηρέασε άμεσα την Ελλάδα είναι το ότι το 2008 η Ελλάδα σημείωσε ανάπτυξη 1,3% – ενώ η ανάπτυξη στην ευρωζώνη ήταν μόλις 0,4%, γεγονός που ενδεχομένως οδήγησε αρχικά ορισμένους να θεωρήσουν ότι η Ελλάδα δεν θα επηρεαστεί ιδιαίτερα από την παγκόσμια κρίση.

Το ελληνικό δημόσιο χρέος είχε αρχίσει να αυξάνεται δραματικά μέσα στη δεκαετία του 1980 και είχε συνεχίσει να αυξάνεται, με μικρότερο ρυθμό, και τις επόμενες δύο δεκαετίες. Ενώ τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 η Ελλάδα ισοσκελίζε τα έσοδα και τις δαπάνες της, τη δεκαετία του 1980 το δημόσιο έλλειμμα είχε εκτιναχτεί στο 8,1% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, λόγω των ολοένα αυξανόμενων ελλειμμάτων, το δημόσιο χρέος είχε αγγίξει το 26% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1980, το 71% τη δεκαετία του 1990 ενώ το 2009, το δημόσιο χρέος καταγράφηκε στο 115,1% του ΑΕΠ. Η σταδιακή αυτή αύξηση του δημόσιου χρέους επηρέασε την ελληνική οικονομία, καθώς, σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1970, αφενός η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά, αφετέρου μειώθηκαν οι επενδύσεις.

Η εικόνα αυτή, αν και ανέκαθεν γνωστή, ήρθε στο προσκήνιο το 2009, καθώς αποτυπώθηκε στα περιθώρια επιτοκίων δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με τα αντίστοιχα γερμανικά και στα επιτόκια ασφάλισης των

δανειστών της Ελλάδας (CDS). Με δεδομένο ότι αυτοί οι δείκτες συνυπολογίζουν, μεταξύ άλλων, το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος κάθε χώρας ή τη σταθερότητα του τραπεζικού της συστήματος και αντανακλούν την πιστοληπτική φερεγγυότητα των κρατών, η Ελλάδα επισημάνθηκε ως η χώρα με τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα και τα ελληνικά κρατικά ομόλογα ως εκείνα τα οποία απαιτούσαν τη μεγαλύτερη πληρωμή για ασφάλεια (δηλαδή με το μεγαλύτερο ρίσκο).

3.5.1 Γενικά στοιχεία για την Ελλάδα

Η οικονομία της Ελλάδας είναι η 34η μεγαλύτερη στον κόσμο με ονομαστικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν 299 δις. \$ ή 42η με ισοτιμία αγοραστικής δύναμης 304 δις. €, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας για το έτος 2014. Επιπλέον, η Ελλάδα είναι η 15η μεγαλύτερη οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 χωρών-μελών. Όσον αφορά το κατά κεφαλήν εισόδημα, η Ελλάδα κατατάσσεται 29η στον κόσμο με ονομαστικό ΑΕΠ 27.875 \$ ή 33η με 27.624 \$ αναφορικά με την αγοραστική δύναμη (DatabaseofWorldBank).

Μια ανεπτυγμένη χώρα, όπως η οικονομία της Ελλάδας περιστρέφεται κυρίως γύρω από τον τομέα των υπηρεσιών (85,0%) και τη βιομηχανία (12,0%), ενώ η γεωργία αποτελεί το 3,0% της εθνικής οικονομικής παραγωγής. Σημαντικές ελληνικές βιομηχανίες περιλαμβάνουν τον **τουρισμό** και την **εμπορική ναυτιλία** (με 16,2% της συνολικής παγκόσμιας χωρητικότητας, η ελληνική ναυτιλία είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο), ενώ η Ελλάδα είναι επίσης ένας σημαντικός γεωργικός παραγωγός (συμπεριλαμβανομένης της αλιείας) στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως η μεγαλύτερη οικονομία στην περιοχή των Βαλκανίων, η Ελλάδα είναι σημαντικός περιφερειακός επενδυτής.

Η ελληνική οικονομία έχει χαρακτηριστεί ως ένα προηγμένο και υψηλού εισοδήματος κράτος και ήταν ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού

Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και της Οργάνωσης της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ). Το 1979 η ένταξη της χώρας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και την ενιαία αγορά υπογράφηκε και η διαδικασία ολοκληρώθηκε το 1982. Τον Ιανουάριο του 2001, η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ ως νόμισμά της, αντικαθιστώντας την ελληνική δραχμή με ισοτιμία 340,75 δραχμές σε ευρώ. Η Ελλάδα είναι, ακόμη, μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

3.5.2 Αιτίες της κρίσης

Οι αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης είναι αρκετές και πολλοί παράγοντες συμβάλλουν στην δικαιολόγηση της σφοδρότητας εκδήλωσης της κρίσης στην χώρας μας. Βασικοί παράγοντες είναι οι εξής (INE-ΓΣΕΕ, 2008):

- Οι πολιτικές δραστηκής μείωσης των φορολογικών εσόδων που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία πριν την κρίση.
- Η νεοφιλελεύθερη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αλλά υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού στη συγκυρία της κρίσης. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου εκτινάχθηκαν σε δυσβάσταχτα ύψη. Τον Φεβρουάριο 2010 αποφασίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η διαμόρφωση ενός πακέτου δανειακής στήριξης του ελληνικού Δημοσίου με την εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου

(ΔΝΤ), υπό τον όρο ότι η χώρα θα ακολουθούσε ένα αυστηρό πρόγραμμα περιστολής των δημόσιων δαπανών. Η κυβέρνηση προσανατολίστηκε στον περιορισμό των μισθιακών δαπανών του δημοσίου και στην περιστολή του κοινωνικού κράτους, με παράλληλη αύξηση των εσόδων κυρίως από έμμεσους φόρους (αύξηση ΦΠΑ). Άφησε αμετάβλητες τις συνθήκες αναφορικά με άλλες πηγές εσόδων ή δαπανών. Στις 23 Απριλίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την ενεργοποίηση του μηχανισμού δανειακής στήριξης εκ μέρους της ΕΕ και του ΔΝΤ, εγκαινιάζοντας παράλληλα πολιτικές «συρρίκνωσης του κράτους» αναφορικά με το ασφαλιστικό σύστημα, τις συντάξεις, την τοπική αυτοδιοίκηση.

- Η ίδια η ύπαρξη του ευρώ που, πριν την κρίση, διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν ταχύτερα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, δηλαδή επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα και άλλες χώρες της λεγόμενης «ευρωπαϊκής περιφέρειας» να διατηρούν ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Με το ξέσπασμα της κρίσης η δυνατότητα αυτή ξανεμίσθηκε, καθώς συρρικνώθηκαν οι κεφαλαιακές εισροές.
- Στο διάστημα 1996-2008 η Ελλάδα σημείωσε υψηλή πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, σε αντίθεση με τις περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Γερμανία ήταν 19,5%, την Ιταλία 17,8% και για τη Γαλλία 30,8%. Οι χώρες που σημείωσαν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά βάση κατέληξαν με σημαντικά ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές (INE-ΓΣΕΕ, 2008).

Παράλληλα, **μια άλλη αιτία** είναι και η κακή διαχείριση τις οικονομίας από τα 2 κόμματα που κυβέρνησαν την Ελλάδα εναλλάξ μετά την κατάρρευση της χούντας το 1974, χωρίς να σημαίνει πως τα υπόλοιπα κόμματα είναι άμοιρα ευθυνών. Η πολιτική διαφθορά (Κάτσιος, 2006) και η αδιαφάνεια των συναλλαγών συνέβαλλαν και αυτές με τη σειρά τους στην δημιουργία του παρόντος αρνητικού κλίματος που επικρατεί στη χώρα. Η διαφθορά και η αδιαφάνεια εμφανίζεται αρκετά συχνά σε χώρες με αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες, κυβερνητικούς φίλους και άλλους παράγοντες, που για την ανάθεση του έργου έδωσαν και δίνουν ακόμα μεγάλα χρηματικά ποσά κάτω από το τραπέζι στους μεσολαβητές κυβερνητικούς υπαλλήλους.

Επίσης, οι **υπέρογκες εξοπλιστικές δαπάνες** που πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας και την ισορροπία δυνάμεων και κατέληξαν στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος για την αγορά ακρήστων και πανάκριβων όπλων. Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλεφθεί και το πρόβλημα της φοροδιαφυγής, που από την εποχή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς στην Ελλάδα. Φυσικά η φοροδιαφυγή δεν γίνεται τόσο από την εργατική τάξη αλλά κυρίως από τα οικονομικά εύρωστα κοινωνικά στρώματα και ειδικότερα από επιχειρήσεις και επιχειρηματίες και επαγγελματίες όλων των κλάδων.

Πιο συγκεκριμένα, σε απόλυτα ποσά για το 2009, η μεγαλύτερη φοροδιαφυγή παρατηρείται στους γιατρούς ενώ ακολουθούν μηχανικοί, εκπαιδευτικοί και λογιστές. Ο παρακάτω πίνακας καταγράφει τη μέση φοροδιαφυγή ανά κλάδο καθώς και τον πολλαπλασιαστή εισοδήματος δηλαδή πόσες φορές το πραγματικό εισόδημα είναι μεγαλύτερο από εκείνο που δηλώθηκε στην εφορία.

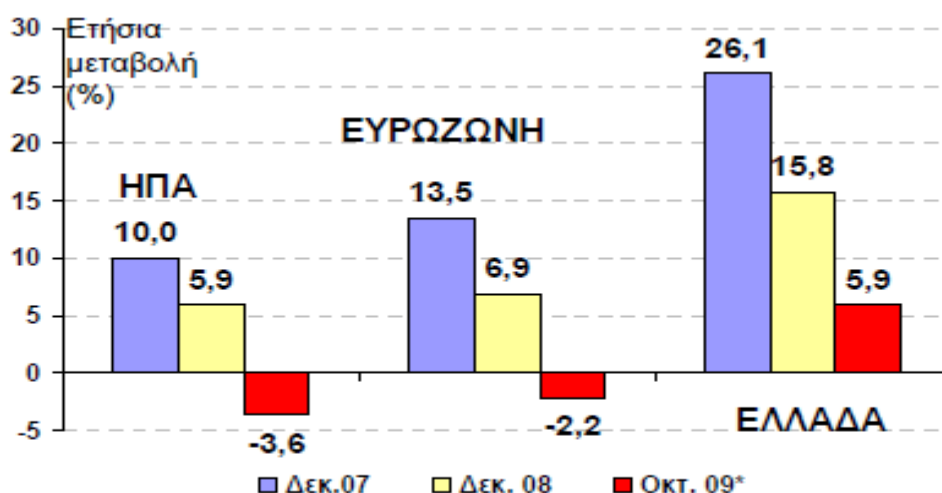
ΚΛΑΔΟΙ	ΜΕΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ (ευρώ)	ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
Ιατρικά επαγγέλματα	29.343	2,45
Μηχανολογικά επαγγέλματα	28.625	2,40
Εκπαίδευση	24.742	2,55
Λογιστικές και οικονομικές υπηρεσίες	24.573	2,22
Νομικές υπηρεσίες	24.032	2,24
Μονάδες παραγωγής	22.598	2,26
ΜΜΕ και τέχνες	18.360	2,22
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	15.884	1,99
Κατασκευές	13.919	1,85
Επιχειρηματικές υπηρεσίες	9.438	1,62
Μεταφορές	9.320	1,51
Γεωργία	9.288	1,75
Προσωπικές υπηρεσίες και φαρμακεία	7.531	1,49
Λιανικό εμπόριο	5.215	1,27
Άλλα	3.370	1,22

**Πίνακας 1: Μέση φοροδιαφυγή ανά κλάδο-πολλαπλασιαστή
εισοδήματος**

Ένα άλλο γεγονός που έχει συνεισφέρει στην κρίση ήταν και ο ανεξέλεγκτος δανεισμός από τις τράπεζες. Με την εμφάνιση της πιστωτικής κρίσης ο Έλληνας άρχισε να ξοδεύει ανεξέλικτα από ψυγεία και κουζίνες μέχρι αυτοκίνητα πολυτελείας και σκάφη, σαν αποτέλεσμα δισεκατομμύρια χάθηκαν από αυτούς τους δανεισμούς εφόσον πολλοί αδυνατούσαν να πληρώσουν τις δόσεις. Χιλιάδες αυτοκίνητα και σπίτια κατασχέθηκαν από αδυναμία αποπληρωμής των δανείων (Βαγιανός, Βέττας, Μεγήρ, 2010).

3.5.3 Συνέπειες της κρίσης

Οι κεφαλαιακές απώλειες των τραπεζών δημιούργησαν προβλήματα φερεγγυότητας και οδήγησαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε απομόχλευση. Τράπεζες που δάνειζαν στο παρελθόν 50 φορές τα ίδια κεφάλαιά τους αναγκάστηκαν να μειώσουν το δανεισμό προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, θεσπίζοντας αυστηρότερα πιστωτικά κριτήρια και περιορίζοντας τις πιστώσεις (Διάγραμμα 8).

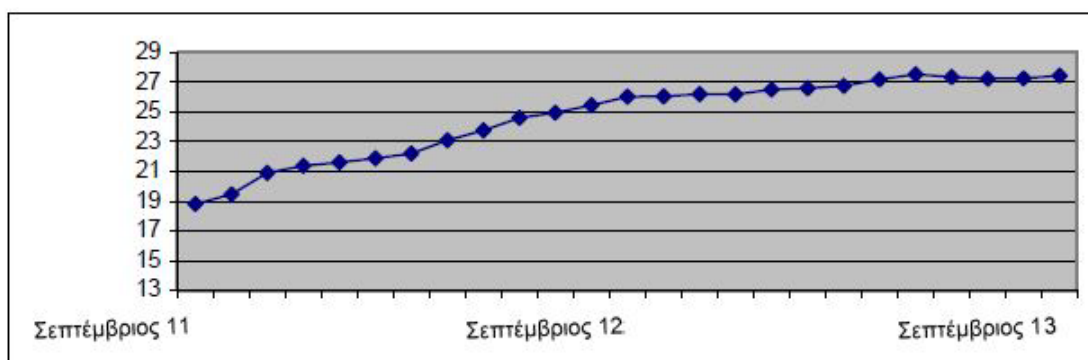
Πηγή: ΕΚΤ, Federal Reserve

Διάγραμμα 8: Πτώση ρυθμών αύξησης πιστωτικής επέκτασης

Η απομόχλευση οδηγεί τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε δραστικό περιορισμό των δραστηριοτήτων τους, που σημαίνει μείωση προσωπικού, αύξηση της ανεργίας, λιγότερη παραγωγή, μικρότερο εισόδημα και μεγαλύτερη ύφεση.

Το μέσο νοικοκυριό στην Ελλάδα έχει επηρεαστεί δραματικά από την κρίση, σύμφωνα με την έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για την ευημερία. Μέσα στην τετραετία 2007 - 2011 η Ελλάδα κατέγραψε σωρευτική μείωση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών κατά 23%, μείωση η οποία ήταν η μεγαλύτερη μεταξύ των χωρών του Οργανισμού. Κατά την τριετία 2007 - 2010, η ανισότητα στο εισόδημα της αγοράς αυξήθηκε κατά 2%, πάνω από το μέσο όρο του Οργανισμού ο οποίος ήταν 1,2%.

Σύμφωνα με την έκθεση, η μεγαλύτερη επίπτωση της κρίσης στην ευημερία των πολιτών προέκυψε από τη μείωση της απασχόλησης και την επιδείνωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας, καθώς από το 2007 έως το 2012 το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε κατά 10, ενώ το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας αυξήθηκε κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία που έχει δημοσιεύσει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το Σεπτέμβριο του 2013 το ποσοστό ανεργίας της χώρας έφτασε το 27,4%, έναντι 18,8% που είχαμε το 2011 και 26,0% το 2012. Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι τα στοιχεία που θα αναφέρονται αποτελούν άτομα ηλικίας 15-74 ετών. (Διάγραμμα 9)

Διάγραμμα 9: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας κατά μήνα μεταξύ Σεπτέμβριος 2011- Σεπτέμβριος 2013

Στους επόμενους δύο πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται το ποσοστό της ανεργίας πιο αναλυτικά, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών για το μήνα Σεπτέμβριο 2008 έως και 2013.

	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Απασχολούμενοι	4.569.736	4.519.271	4.357.751	4.020.858	3.693.557	3.639.429
Ανεργοί	370.203	487.859	663.443	931.377	1.299.302	1.376.463
Οικονομικά μη ενεργοί	3.394.878	3.302.495	3.300.214	3.376.266	3.353.035	3.327.859
Ποσοστό ανεργίας	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 2: Απασχολούμενοι, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας

Φύλο	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Άρρενες	5,0	7,1	10,5	16,3	22,9	24,5
Θήλεις	11,1	13,4	17,0	22,2	30,2	31,4
Σύνολο	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 3: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο

Όπως βλέπουμε λοιπόν στα στοιχεία των παραπάνω πινάκων, το σύνολο των απασχολουμένων κατά το Σεπτέμβριο του 2013 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.639.429 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.376.463 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.327.859 άτομα. Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 54.128 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012, δηλαδή ανήλθε μείωση του ποσοστού του 1,5%, ενώ αυξήθηκαν κατά 5.397 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013, δηλαδή αύξηση του ποσοστού κατά 0,1%. Όσον αφορά τους άνεργους, είχαμε αύξηση κατά 77.161 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012, αύξηση ύψους του 5,9% και κατά 14.023 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013. Επίσης, από το 2008 έως το 2013 παρατηρείται ότι η ανεργία στις γυναίκες είναι πάντα μεγαλύτερη και συγκεκριμένα το 2013, αυτή φτάνει το ποσό του 31,4% έναντι του 24,5% για τους άνδρες.

Ομάδες ηλικιών	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-24 ετών	22,2	25,5	34,2	47,6	56,7	51,9
25-34 »	10,3	13,1	18,3	25,7	34,5	36,8
35-44 »	6,0	8,2	11,1	15,5	22,3	24,4
45-54 »	4,3	6,7	9,2	13,2	19,9	20,3
55-64 »	3,0	4,7	6,1	8,2	13,8	15,1
65-74 »	1,0	0,9	1,8	3,0	5,5	9,0
Σύνολο	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών

Όσον αφορά τώρα το ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών που παρουσιάζει ο παραπάνω πίνακας, παρατηρείται ότι οι νέοι είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα, καθώς το ποσοστό ανεργίας τους φτάνει το 51,9%, ένα τεράστιο δηλαδή ποσό. Επίσης, η

ανεργία για τα άτομα ηλικίας 25-34 ετών αγγίζει το ποσοστό του 36,8%, ενώ για τις ηλικίες 35-44 ετών, 24,4%.

Υπάρχουν και άλλες αρνητικές επιπτώσεις, οι οποίες έχουν αναφερθεί από πολλά κράτη ποικίλλουν ανά χώρα, περιφέρεια, επίπεδο ανάπτυξης και σοβαρότητα, και περιλαμβάνουν τα εξής (Simai,2010):

- Επιβράδυνση της ανάπτυξης, οικονομική συρρίκνωση
- Αρνητικές συνέπειες για το εμπορικό ισοζύγιο και το ισοζύγιο πληρωμών
- Εξάντληση των επιπέδων των άμεσων ξένων επενδύσεων
- Οι μεγάλες και ασταθείς κινήσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες
- Καλλιέργεια ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, μείωση των φορολογικών εσόδων και μείωση των δημοσιονομικών περιθωρίων
- Συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου
- Αυξημένη αστάθεια και πτωτικές τιμές για βασικά προϊόντα
- Μείωση των εμβασμάτων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες
- Σημαντική μείωση των εσόδων από τον τουρισμό
- Μαζική αντιστροφή των εισροών ιδιωτικών κεφαλαίων
- Μειωμένη πρόσβαση σε πιστώσεις και χρηματοδότηση του εμπορίου
- Μειωμένη λαϊκή εμπιστοσύνη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
- Μειωμένη ικανότητα να διατηρηθούν τα κοινωνικά δίκτυα ασφαλείας και η παροχή άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, όπως η υγεία και η εκπαίδευση
- Αύξηση της βρεφικής θνησιμότητας
- Κατάρρευση της αγοράς στέγης

3.5.4 Η ελληνική οικονομία σήμερα

Στα μέσα του 2010, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010.

Η Ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση κατέφυγε στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα (Τάτος, 2013).

Με την προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τον δανεισμό της χώρας, η Ελλάδα αναγκάστηκε να πάρει μια σειρά από μέτρα, τα οποία προωθήθηκαν από τον μηχανισμό στήριξης και κρίνονταν αναγκαία για

την αποφυγή της χρεωκοπίας. Τα μέτρα του μνημονίου είναι (Κωσταρέλλου 2010, news247 2011):

Αύξηση φορολογίας με:

- ✓ Αύξηση ΦΠΑ σε όλες τις κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών (βενζίνη, φυσικό αέριο, προϊόντα εισαγωγής)
- ✓ Επαναφορά τεκμηρίων επιβίωσης Φόρος ακινήτων
- ✓ Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ
- ✓ Έκτακτη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ

Μείωση εισοδημάτων με:

- ✓ Πάγωμα ή μείωση μισθών τόσο του δημόσιου τομέα όσο και του ιδιωτικού τομέα με τις κλαδικές συμβάσεις και τις συμβάσεις αορίστου χρόνου (καθορισμός κατώτατου μισθού στα 426€).
- ✓ Μείωση επιδομάτων (αναπηρικών, πολυτέκνων, ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, ανεργίας).
- ✓ Μείωση συντάξεων
- ✓ Κατάργηση 13ου και 14ου μισθού
- ✓ Περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών

Μείωση δαπανών δημοσίου με:

- ✓ Απολύσεις εργαζομένων δημόσιου τομέα
- ✓ Ιδιωτικοποιήσεις δημόσιων οργανισμών
- ✓ Κατάργηση και συγχωνεύσεις δημόσιων οργανισμών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΛΗΜΜΑ

Η Ελλάδα διανύει μια από τις κρισιμότερες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας της. Η 35-ετής πορεία της χώρας ως ισότιμου εταίρου της ΕΕ και ως μέλος της ζώνης του ευρώ τίθεται υπό αμφισβήτηση, εξαιτίας της συσσωρευμένης κοινωνικής απογοήτευσης και κόπωσης που επέφερε η πρωτόγνωρη ύφεση και η άνοδος της ανεργίας σε επίπεδο άνω του 20% που συνόδευσαν την κρίση του χρέους. Το δίλημμα το οποίο αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα διαμορφώνεται υπό το σημαντικό βάρος που συνεπάγεται η επώδυνη διαδικασία προσαρμογής από τη μία πλευρά, και από την άλλη, η ανάγκη συνέχισης της χρηματοδότησης στα πλαίσια μιας αμοιβαία αποδεκτής συμφωνίας με τους εταίρους μας.

Αξίζει εκ προοιμίου να επισημανθεί ότι, παρά τα αναμφισβήτητα σκληρά μέτρα που εφαρμόστηκαν την τελευταία διετία, η ελληνική οικονομία σημείωσε σημαντική πρόοδο σε βασικά πεδία της οικονομικής προσαρμογής. Το κύριο εμπόδιο για την οικονομική προσαρμογή ήταν και συνεχίζει να είναι, η διαρκής αβεβαιότητα που οφειλόταν, σε μεγάλο βαθμό, στις συχνές αποκλίσεις από τη συνολική στοχοθεσία του Προγράμματος και τη συνεπακόλουθη ανησυχία αναφορικά με την εκταμίευση των δόσεων από το Πρόγραμμα.

Το δίλημμα της δραχμής έναντι του ευρώ δεν έχει καμία ουσία διότι απλά δεν αγγίζει καν τα δομικά προβλήματα της οικονομίας. Όπως έδειξε άλλωστε και η πορεία της Ελλάδας κατά την διάρκεια της μεταπολιτευτικής περιόδου, η θέση μας στο διεθνές οικονομικό

περιβάλλον λίγο έχει να κάνει με την υιοθέτηση ενός χαλαρού εθνικού νομίσματος. Συνεπώς θεωρώ ότι οποιαδήποτε συζήτηση γίνεται για επαναφορά στην δραχμή αποπροσανατολίζει τον κόσμο και αποσπά την προσοχή της κοινής γνώμης και του πολιτικού συστήματος, το οποίο πρέπει να είναι στραμμένο σε έναν στόχο: την δημιουργία ενός βιώσιμου οικονομικού μοντέλου που θα στηρίζεται στις εξαγωγές.

4.1 Ευρώ ή Δραχμή

Στο ερώτημα ευρώ ή δραχμή η σωστή απάντηση είναι ευρώ. Αλλά ταυτόχρονα προετοιμαζόμαστε για τη δραχμή. Ή καλύτερα προετοιμαζόμαστε για πιθανή αποτυχία της Ευρώπης του ευρώ. Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), μειωμένος εμφανίζεται ο ρόλος του ευρώ στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα για το 2015, με την υποχώρηση να είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη στη χρήση του ως αποθεματικού νομίσματος. Επιπλέον, με την έκθεση αυτή της ΕΚΤ, έχοντας πληγεί από την κρίση και τους αναιμικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ο ρόλος του ευρώ υποχωρεί επί σειρά ετών, ενώ η ζήτησή του περιορίζεται και από τα πολύ χαμηλά επιτόκια και τις αρνητικές αποδόσεις. Το ποσοστό του ευρώ στα συναλλαγματικά αποθέματα μειώθηκε για έκτη συνεχόμενη χρονιά και για το 2015 στο 19,9%, που είναι το χαμηλότερο επίπεδο από το 2000.

Έπρεπε η Ελλάδα να μπει στην ευρωζώνη ή μήκε χατιρικά χωρίς να το αξίζει και το κυριότερο χωρίς να το αντέχει; Για να προσχωρήσει μια χώρα στην ευρωζώνη θα πρέπει το παλιό της νόμισμα να έχει σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία και η πολιτική των Ελλήνων ήταν η πολιτική της συνεχούς διολίσθησης της δραχμής. Αυτή η πολιτική έδωσε και το θετικό αλλά πλασματικό ποσοστό της ανάπτυξης. Η μεγαλύτερη επίδραση του Ευρώ, όπως είναι φυσικό, είναι στις χώρες όπου υπήρχε μεγάλη αστάθεια στο νόμισμα τους πριν από την εισαγωγή του.

Επίσης θα πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις που αφορούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα, τα ποσοστά πληθωρισμού και το ύψος του δημόσιου χρέους. Για την ονομαστική σύγκλιση εκτιμάται από το κατά πόσο έχουν επιτευχθεί οι στόχοι που προκύπτουν από τα πέντε κριτήρια του Μάαστριχ. Τα πέντε αυτά κριτήρια είναι πρώτον ο χαμηλός πληθωρισμός, δεύτερον τα χαμηλά ονομαστικά επιτόκια, τρίτον η σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, τέταρτον τα χαμηλά δημόσια ελλείμματα και πέμπτον και τελευταίο το χαμηλό δημόσιο χρέος.

Εφόσον όμως όπως είδαμε το χρέος ήταν υψηλό πως κατάφερε να μπει στην Ευρωζώνη; Σύμφωνα με μια αποκάλυψη που είδε το φως της δημοσιότητας η μείωση του χρέους έγινε με τρόπο τεχνικό με την βοήθεια της τράπεζας GoldmanSachs με αντάλλαγμα μια μελλοντική πληρωμή με τόκους και αποζημιώσεις ρίσκου. Την φήμη αυτή την απορρίπτει ο τότε πρωθυπουργός κ. Κ. Σημίτης λέγοντας ότι η συμφωνία αυτή έγινε δύο ολόκληρα χρόνια μετά την συμφωνία ένταξης στο ευρώ. Η Ελλάδα, επί πρωθυπουργίας Κ. Σημίτη, και η GoldmanSachs συμφώνησαν το περίφημο «currencyswaps». Ένα μέρος του χρέους το καταμετρούσαν σε δολάρια και γιέν Ιαπωνίας με αποτέλεσμα η είσοδος στην ΟΝΕ να καθιστούσε απαραίτητη την μετατροπή τους σε ευρώ. Η συμφωνία επέτρεψε να γίνει η μετατροπή με παλαιότερη και όχι τρέχουσα ισοτιμία και έτσι να αφαιρεθεί από το ονομαστικό χρέος της χώρας ένα σεβαστό ποσό. Το ποσό που απέφεραν αυτές οι ανταλλαγές νομίσματος ανέρχεται στα 2.5 δις ευρώ και έτσι το έλλειμμα εμφανίστηκε χαμηλότερο από το ανώτατα επιτρεπτά όρια.

Το κόλπο είναι γνωστό. Έχει χρησιμοποιηθεί και από άλλα κράτη για να μπουν στην ευρωζώνη και δεν έχει αμφισβητηθεί στα σοβαρά η νομιμότητα του. Η ίδια η Γερμανία όταν μπήκε στο ευρώ δεν έβαλε μέσα στον υπολογισμό το έλλειμμα των ασφαλιστικών ταμείων της Ανατολικής Γερμανίας αλλά το μετέφερε μέσα σε μία κρατική εταιρία,

KfW–KreditanstaltfürWiederaufbau, της οποίας τα ελλείμματα δεν συνυπολογίστηκαν. Σχεδόν όλες οι χώρες που επεδίωξαν να μπουν στην ευρωζώνη, χρησιμοποίησαν παρόμοια τεχνάσματα με στατιστικές αλλοιώσεις και δημιουργικές λογιστικές. Άλλες ύποπτες χώρες για τέτοιες δημιουργικές λογιστικές για να εμφανίσουν μειωμένα δημοσιονομικά ελλείμματα ήταν η Ιταλία, η Ισπανία, το Βέλγιο αλλά και η Γαλλία.

Ο κ. Κ. Σημίτης κατηγορεί όσους υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα εντάχθηκε στην ευρωζώνη με παραποιημένα στοιχεία ότι θέλουν εσκεμμένα να δυσφημίσουν την Ελλάδα ή έχουν άγνοια. «Η χώρα» προσθέτει ο κ. Σημίτης «εφάρμοσε αυστηρή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική και η απόφαση ένταξης στην ευρωζώνη ελήφθη μετά από λεπτομερειακό έλεγχο της οικονομίας και μετά από τις θετικές σχετικές εκθέσεις των Ευρωπαϊκών Επιτροπών και την Ευρωπαϊκής κεντρικής τράπεζας (ΕΚΤ)». Στο άρθρο του στην εφημερίδα Γκάρντιαν, υποστηρίζει τέλος ότι «Δεν προκάλεσε η χώρα μου την κρίση στην Ευρωζώνη, αλλά ήταν απλώς η σπίθα που αποκάλυψε τις έμφυτες αδυναμίες της ευρωζώνης. Ο νότος αγοράζει από τον βορρά υψηλής ποιότητας και τεχνολογίας βιομηχανικά προϊόντα, ενώ ο βορράς αγοράζει πολύ λιγότερα προϊόντα από τον νότο». (Κ. Σημίτης Εφημερίδα Καθημερινή).

Υποστηρίζει επίσης ότι «υπάρχει η γενικευμένη αίσθηση ότι οι όροι του μνημονίου είναι μια τιμωρία που αποσκοπούσε στον παραδειγματισμό άλλων χωρών». Και το άρθρο καταλήγει με την εκτίμηση ότι το σταθεροποιητικό δημοσιονομικό σύμφωνο δεν μπορεί μόνο του να σταθεροποιήσει τις οικονομίες των κρατών της ευρωζώνης. Χρειάζονται και πρόσθετα μέτρα για την ανάπτυξη και μια μεγάλη προσπάθεια για την σύγκλιση των οικονομιών έτσι ώστε να επιτευχτεί η οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής ένωσης.

4.2 Επιστροφή στη Δραχμή

Εφόσον λοιπόν είδαμε ποιος φταίει, γεννάται το επόμενο ερώτημα, αν πρέπει δηλαδή να εγκαταλείψουμε την ευρωζώνη και να επιστρέψουμε στην δραχμή.

Νομικά υπάρχουν δύο τρόποι εξόδου από τη νομισματική ένωση. Ο πρώτος απαιτεί αλλαγή της συνθήκης διότι δεν υπάρχει κανένα άρθρο που να την προβλέπει. Εάν η χώρα που αποχωρεί από την ευρωζώνη παραμείνει μέλος της ένωσης, τότε εξακολουθεί να υπόκειται και στην ευρωπαϊκή νομοθεσία με αποτέλεσμα το απόλυτο νομικό χάος εκτός, αν θεσμοθετηθεί αλλαγή της συνθήκης με μια διακυβερνητική σύνοδο.

Ο δεύτερος τρόπος είναι η έξοδος του κράτους από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό είναι εφικτό βάσει του Άρθρου 50 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Γροιλανδία για παράδειγμα, εγκατέλειψε την Ένωση το 1985, σε αυτή όμως την περίπτωση η νομική βάση ήταν διαφορετική. Η επιστροφή μιας χώρας στο εθνικό νόμισμα θα πρέπει ίσως να συνοδευθεί όχι μόνο με την άρνηση εξυπηρέτησης του εξωτερικού της χρέους αλλά και με την κήρυξη πτώχευσης σε όλες τις υποχρεώσεις της στο εξωτερικό.

Σύμφωνα με έρευνες, ένα μεγάλο ποσοστό που ξεπερνά το 90% των Ελλήνων τάσσεται υπέρ του ευρώ. Εκτός του πολιτικού και ο

ακαδημαϊκός κόσμος είναι συμπαγής γύρω από το ευρώ εκτός ολίγων εξαιρέσεων. Αλλά και τα περισσότερα κόμματα της ελληνικής βουλής τάσσονται υπέρ του ευρώ και δεν υποστηρίζουν μια ενδεχόμενη επιστροφή στη δραχμή. Αρκετά κόμματα διατύπωσαν επιφυλάξεις για την είσοδο στην ευρωζώνη, και σε πολλά σημεία βγήκαν αληθινές. Όμως εφόσον μπήκαμε είναι κοινή η πεποίθηση ότι μια ενδεχόμενη επιστροφή στην δραχμή ισοδυναμεί με ξαφνικό θάνατο.

4.2.1 Συνέπειες της επιστροφής στη Δραχμή

Παρότι η πλειοψηφία των πολιτών παραμένει σταθερά θετική στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και επιθυμεί να έχει το Ευρώ για νόμισμα, έχει αυξηθεί το ποσοστό των ανθρώπων που δηλώνει αδιάφορο σε μια πιθανή μετάβαση στη δραχμή και πιστεύει ότι δε θα μεταβληθεί το βιοτικό του επίπεδο. Αναλύοντας όμως όλα τα οικονομικά δεδομένα μιας τέτοιας εξέλιξης, καταλήγουμε ότι οι επιπτώσεις θα είναι ιδιαίτερα σκληρές και επίπονες.

Πιο συγκεκριμένα, οι συνέπειες της επιστροφής στη δραχμή θα είναι οι εξής:

- Ραγδαία υποτίμηση της δραχμής έναντι των άλλων νομισμάτων (η ισοτιμία ενδέχεται να ξεπεράσει τις 1000 ΔΡΧ/ 1€). Ενδεχόμενη προσπάθεια πρόσδεσης της δραχμής στο Ευρώ και κλείδωμα της ισοτιμίας είναι καταδικασμένη να αποτύχει (όπως απέτυχε και στην περίπτωση της Αργεντινής), λόγω της τεράστιας φυγής κεφαλαίων και της εξάντλησης των συναλλαγματικών αποθεμάτων.
- Η υποτίμηση θα επιφέρει εκτίναξη του πληθωρισμού σε επίπεδα ίσα και μεγαλύτερα του 40%, συρρικνώνοντας με αυτό τον τρόπο την αγοραστική δύναμη των πολιτών.

- Η φυγή κεφαλαίων και η κατακόρυφη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων θα είναι η χαριστική βολή για το αδύναμο χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας, το οποίο θα καταρρεύσει «στεγνώνοντας» την πραγματική οικονομία από ρευστό.
- Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο το πάγωμα πληρωμής μισθών και συντάξεων θα είναι αναπόφευκτο για ένα διάστημα μέχρι τη μερική αποκατάσταση της ρευστότητας. Οι συνέπειες επίσης από μια πολύ πιθανή κοινωνική αναταραχή που θα επακολουθήσει είναι απρόβλεπτες.
- Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν θα συρρικνωθεί περίπου στα 2/3 του σημερινού επιπέδου.
- Το δημόσιο χρέος της Ελλάδος, ύψους 322 δις ευρώ, θα αυξηθεί αυτόματα ανάλογα με το ύψος της υποτίμησης της δραχμής, πολλαπλασιάζοντας τις δανειακές μας υποχρεώσεις.
- Ακόμη κι αν επακολουθήσει μια μερική αναδιάρθρωση του χρέους μετά τη χρεοκοπία, αυτή δε θα είναι αναίμακτη: θα συνοδεύεται από ένα νέο πακέτο διάσωσης (μόνο από το ΔΝΤ πλέον) και πολύ επαχθή μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής.
- Αύξηση εξίσου και του ιδιωτικού χρέους μέσω της εκτόξευσης των επιτοκίων δανεισμού και καταθέσεων, σε μια προσπάθεια τιθάσευσης του καλπάζοντος πληθωρισμού. Η αύξηση των επιτοκίων θα καταστήσει επίσης απαγορευτική την άντληση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις.
- Ασφυξία των εισαγωγικών επιχειρήσεων λόγω της αδυναμίας αγορών, ελέω της υποτίμησης της δραχμής και της προφανής έλλειψης πιστοληπτικής ικανότητας.

- Η αδυναμία εισαγωγών θα φέρει έλλειψη σε βασικά είδη στην αγορά, καθώς ως γνωστόν η Ελλάδα δεν είναι αυτάρκης σε πρώτες ύλες και καλύπτει τις ανάγκες της (πχ σε σιτάρι, γάλα, κρέας) μέσω εισαγωγών από ξένες χώρες.
- Εισβολή ξένων επενδυτών-αρπαχτικών, οι οποίοι θα αποκτήσουν σε εξευτελιστικές τιμές επιχειρήσεις, ακίνητα, κομμάτια δημόσιας περιουσίας κτλ. Θα λάβει χώρα δηλαδή το ξεπούλημα της χώρας, που σήμερα επικαλούνται οι θιασώτες της δραχμής.
- Διπλωματική και οικονομική απομόνωση της Ελλάδας, η οποία όντας σε πολύ δυσχερή θέση δε θα μπορεί να παρακολουθήσει τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και τυχόν προκλήσεις από άσπονδους γείτονες.

Μία ακόμη ανάλυση μας λέει ότι:

Στο ενδεχόμενο εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, η οικονομία θα επηρεαστεί από δύο βασικούς χρηματοδοτικούς περιορισμούς:

- i. Λόγω της διακοπής της χρηματοδότησης που εξασφαλίζει το Πρόγραμμα, και ελλείψει πρόσβασης στις αγορές, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών από ένα έλλειμμα 9,8% του ΑΕΠ το 2011 θα πρέπει να μετατραπεί άμεσα σε πλεόνασμα, ώστε να εξασφαλιστεί η απαραίτητη καθαρή εισροή ξένου συναλλάγματος, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι εισαγωγές και να καλυφθούν τα τοκοχρεολύσια του εξωτερικού χρέους.
- ii. Το χρηματοδοτικό κενό που συνεπάγεται το δημοσιονομικό έλλειμμα είτε θα οδηγούσε σε άμεσο μηδενισμό του ελλείμματος με δραματική περικοπή δαπανών είτε θα χρηματοδοτείτο από την εθνική κεντρική τράπεζα με κυκλοφορία νέου νομίσματος, δημιουργώντας ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις.

Όλα τα παραπάνω καθιστούν ξεκάθαρο ότι δεν πρέπει να στηρίζουμε τις ελπίδες μας σε ανώφελες και επικίνδυνες λύσεις, όπως είναι η επιστροφή στη δραχμή. Ας καταρτίσουμε επιτέλους ένα μακρόπνοο σχέδιο για την επόμενη ημέρα, που θα μετατρέψει την Ελλάδα σε μία σύγχρονη, ευνομούμενη ευρωπαϊκή χώρα, με εύρωστη οικονομία και απελευθερωμένη από τις χρόνιες παθογένειες που την ταλαιπωρούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ GREXIT

Πολλοί αναλυτές έχουν αναλύσει την Ελληνική οικονομική κρίση. Πολλές αναλύσεις έχουν επισημάνει ως κύριους παράγοντες της κρίσης το τεράστιο δημόσιο χρέος, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, την ανορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, τη μεγάλη υστέρηση εξαγωγών έναντι εισαγωγών, τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα και τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η κρίση έχει δημιουργήσει τεράστια προβλήματα στη χώρα και η λέξη χρεοκοπία ακούγεται καθημερινά. Κάποιοι δε θέλουν ούτε να τη σκέφτονται, κάποιοι άλλοι όμως θεωρούν πως αυτή είναι η λύση.

5.1 Ορισμός του Grexit

Grexit είναι μία καινούρια λέξη που ήρθε από το εξωτερικό, η οποία δημιουργήθηκε από τις λέξεις Greece και exit. Με τη σύνθετη λέξη grexit, αναφερόμαστε στην έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη όπως είναι εύκολο να αντιληφθούμε. Οπότε στην ουσία με αυτή τη φράση αναφερόμαστε και σε πιθανή πτώχευση - χρεοκοπία - εξαθλίωση της χώρας μας ή μπορεί αντιθέτως και σε πιθανή ανάκαμψη, "απεξάρτηση από τρίτους" και απαλλαγή από τη μίζερια. Αυτό είναι σίγουρα μία μεγάλη αλλαγή με απρόβλεπτες συνέπειες (ή αρνητικές ή θετικές όπως προαναφέραμε ή ακόμα και μία "μίξη" αυτών).

5.2 Πώς προκαλείται το Grexit

Η ΕΚΤ μπορεί να προκαλέσει το Grexit, καθώς, ήδη, έχει αφήσει να εννοηθεί ότι δεν αισθάνεται και πολύ βολικά, προσφέροντας κεφάλαια στις ελληνικές τράπεζες. Το μεγαλύτερο μέρος των ενέχυρων που μπορούν να δώσουν οι ελληνικές τράπεζες για να δανειστούν από την ΕΚΤ είναι είτε ελληνικά ομόλογα, είτε assets τα οποία έχουν εγγύηση του ελληνικού Δημοσίου. Εάν η «γραμμή ζωής» κοπεί, οι ελληνικές τράπεζες θα πρέπει να αποπληρώσουν τα δάνεια που έχουν λάβει. Δεν θα μπορέσουν να το πράξουν και θα καταρρεύσουν. Το τραπεζικό σύστημα θα πρέπει να ξαναρχίσει να λειτουργεί, τουλάχιστον για να διασφαλιστεί η προμήθεια βασικών αγαθών και υπηρεσιών. Θα πρέπει να υπάρξει ένα τεράστιο πρόγραμμα διάσωσης των τραπεζών. Η διακοπή αποδοχής των εγγυήσεων των ελληνικών τραπεζών θα διαλύσει την αξία τους, ενώ τα υπόλοιπα assets τους θα υποτιμηθούν. Ας μην ξεχνάμε ότι το μεγαλύτερο asset των ελληνικών τραπεζών είναι τα δάνεια που έχουν δώσει. Κατά τη διαδικασία της διάσωσης οι τράπεζες (ή όσες εξ αυτών επιλέχθηκαν να επιβιώσουν) θα πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθούν. Το κεφάλαιο μίας τράπεζας δεν είναι τίποτε άλλο από το ενεργητικό που απομένει όταν αφαιρεθούν οι υποχρεώσεις της. Ως εκ τούτου υπάρχουν δύο τρόποι για να αντλήσεις κεφάλαια: είτε «κουρεύοντας» τις υποχρεώσεις, είτε αυξάνοντας το ενεργητικό σου.

5.3Η διαδικασία του Grexit

Δεν υπάρχει πραγματικό σχέδιο

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι δεν υπάρχει επίσημη, προσχεδιασμένη διαδικασία για μια χώρα να εγκαταλείψει την ευρωζώνη. Κάτι τέτοιο έχει ως αποτέλεσμα να υπάρξουν κάποιοι αυτοσχεδιασμοί και τα πάντα θα εξαρτηθούν από τις συγκεκριμένες αιτίες και συνθήκες που θα οδηγήσουν την Ελλάδα στην έξοδο.

Για παράδειγμα: όντως η Ελλάδα θα πάρει μόνη της την απόφαση για έξοδο ή θα οδηγηθεί αναγκαστικά σε αυτήν από τη στιγμή που η ΕΚΤ θα έχει κόψει τη χρηματοδότηση προς τις τράπεζες; Ή, μήπως, η έξοδος της χώρας θα έχει συμφωνηθεί από κοινού και θα υπάρχει σχετική προεργασία;

Η ανάγκη για μυστικότητα

Το πρώτο και ίσως το πιο προφανές σημείο είναι ότι μεγάλο μέρος της διαδικασίας θα πρέπει να σχεδιαστεί και να εκτελεστεί στα κρυφά. Είναι ωστόσο αναπόφευκτο, μόλις γίνει γνωστό το Grexit να υπάρξει έντονη αναταραχή στις αγορές, ενώ θα παρουσιαστεί και μεγάλη απώλεια καταθέσεων από τις τράπεζες. Φυσικά αυτό θα οδηγήσει σε έλεγχο των κεφαλαίων, ενώ οι τράπεζες θα παραμείνουν κλειστές για ένα διάστημα. Η περίπτωση της Κύπρου το 2013 δίνουν το στίγμα για την ελληνική περίπτωση.

Νέο νόμισμα

Ένα κεντρικό μέρος της διαδικασίας θα ήταν σαφώς η φυσική παραγωγή του νέου νομίσματος, ίσως ονομάζεται “δραχμή”. Υπό κανονικές συνθήκες χρειάζονται έξι μήνες για να ολοκληρωθεί η διαδικασία του νέου νομίσματος. Αρχικά τα ευρώ θα συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται

για μικρής έκτασης αγορές, ενώ η αγορά με κάρτες θα αρχίσει να κερδίζει έδαφος.

Στην έκθεση Wolfson, εκτιμάται ότι η ισοτιμία του νέου νομίσματος θα καθοριστεί σε σύγκριση με το ευρώ και πριν καν προλάβει να «περπατήσει» θα δεχθεί ισχυρή υποτίμηση που μπορεί να φτάσει και στο 40%, για να ανακτήσει η ελληνική οικονομία την ανταγωνιστικότητά της έναντι της υπόλοιπης Ευρωζώνης. Άλλες μελέτες δείχνουν πως η υποτίμηση θα φτάσει στο 20%.

Χρεοκοπία του δημοσίου τομέα

Μια ελληνική έξοδος θα είναι σχεδόν βέβαιο άμεση, ή ίσως να προκληθεί από κάποια μορφή αθέτησης των υποχρεώσεων του ελληνικού χρέους στο δημόσιο τομέα. Σε περίπτωση που η Ελλάδα δεν κηρύξει χρεοκοπία στο δημόσιο χρέος της, η επιστροφή της στις αγορές θα γίνει πιο εύκολη. Η Ελλάδα θα πρέπει να ελέγξει τον πληθωρισμό για να μην εκτροχιαστεί, ενώ τα πρωτογενή πλεονάσματά της θα δεχθούν πίεση λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών.

Ο κίνδυνος του ανεξέλεγκτου πληθωρισμού

Η Τράπεζα της Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετήσει ένα καθεστώς στόχου για τον πληθωρισμό, προκειμένου να διατηρηθούν οι προσδοκίες για τον πληθωρισμό. Ταυτόχρονα, μια σειρά δημοσιονομικών κανόνων, θα πρέπει να καταρτιστούν με σκοπό να αντικαταστήσουν το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και να καθησυχάσουν τις αγορές. Το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει πρωτογενές πλεόνασμα στον προϋπολογισμό θα βοηθήσει τη χρηματοδότηση των προοπτικών της, αν και η πιθανότητα είναι ότι θα έχει τουλάχιστον προσωρινά ξανά έλλειμμα.

Η ευρωζώνη θα πρέπει να ενισχυθεί σημαντικά

Όσο για την υπόλοιπη ευρωζώνη, η πρώτη προτεραιότητα θα είναι να αντιμετωπιστούν οι αλυσιδωτές επιπτώσεις και να περιορίσει την κερδοσκοπία σε σχέση με άλλες πιθανές εξόδους. Έτσι θα πρέπει να δοθούν νέες υποσχέσεις περί τη σταθερότητα του συστήματος, ενώ ίσως χρειαστούν ανακεφαλαίωση κάποιες τράπεζες αν και πλέον η έκθεσή τους είναι μικρή. Η ΕΚΤ θα έχει μια σημαντική τρύπα στους ισολογισμούς της λόγω των ελληνικών ομολόγων, επομένως είναι πιθανό οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνη να προσφέρουν ανακεφαλαίωση στην Κεντρική Τράπεζα. Η ΕΚΤ κατέχει περίπου 30 δις € σε ελληνικά ομόλογα και εγγυήσεις. Οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης θα πρέπει να ανακεφαλαιοποιήσουν της ΕΚΤ για να αποφευχθεί η απώλεια της αξιοπιστίας και της ικανότητας να ελέγχει ο πληθωρισμός.

Το χρονοδιάγραμμα ενός Grexit

Βήμα 1 (λίγες ημέρες πριν από την έξοδο)	Κλείνουν οι τράπεζες και τα ΑΤΜ και ανακοινώνεται η πρόθεση για έξοδο.
Βήμα 2 (Αμέσως μετά την απόφαση)	Τυπώνεται νέο χρήμα και γίνεται έλεγχος κεφαλαίων.
Βήμα 3 (Τη βδομάδα πριν από την έξοδο)	Επιβολή και υποβοήθηση της μετονομασίας όλων των εγχώριων λογαριασμών, μισθών και τιμών.
Βήμα 4 (Τη βδομάδα πριν από την έξοδο)	Ανακοινώνεται η πρόθεση για χρεοκοπία του δημόσιου χρέους κατά το ήμισυ και εκκίνηση των διαπραγματεύσεων με την Τρόικα).
Βήμα 5 (Τη βδομάδα πριν από την έξοδο)	Επαναπροσδιορισμός των διεθνών, ιδιωτικών οφειλών σε δραχμές, όπου είναι δυνατόν.
Βήμα 6 (Την ημέρα της εξόδου)	Ανακοινώνεται η δραχμή, η ισοτιμία της με το ευρώ και η επιβολή ελέγχου των κεφαλαίων.
Βήμα 7 (Την ημέρα της εξόδου)	Ανακοινώνεται ο στόχος για τον πληθωρισμό και την τήρηση αυστηρών δημοσιονομικών κανόνων για το μέλλον.
Βήμα 8 (Λίγες ημέρες μετά την έξοδο)	Ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων με χρέη σε ευρώ, χρησιμοποιώντας QE αν είναι απαραίτητο.
Βήμα 9 (Εξι μήνες μετά την έξοδο)	Οι ηλεκτρονικές συναλλαγές σε δραχμές, μικρή ποσότητα των διαθέσιμων ευρώ για τις απαραίτητες συναλλαγές με μετρητά.

Βήμα 10 (Εξι μήνες μετά την έξοδο)	Όλα τα ευρώ αντικαθίστανται από δραχμές και η μετατροπή έχει ολοκληρωθεί.
------------------------------------	---

5.4 Συνέπειες του Grexit

Η έξοδος της Ελλάδας από την Ευρωζώνη δεν αποτελεί απλό ή γρήγορο τρόπο επίλυσης των οικονομικών προβλημάτων της χώρας. Αν η Ελλάδα δεν κατορθώσει να δημιουργήσει έναν ισχυρό εξαγωγικό τομέα με δύσκολες και στοχευμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας μέσω της υιοθέτησης ενός νέου νομίσματος, δε θα έχει διατηρήσιμα ή και διαχειρίσιμα αποτελέσματα. Αντιθέτως, ακόμη και στην περίπτωση μιας συντεταγμένης εξόδου από το ευρώ, οι αρνητικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία και κοινωνία θα είναι ιδιαίτερα επώδυνες

5.4.1 Συνέπειες του Grexit στην Ε.Ε

- ✓ Μεγάλος υπερπληθωρισμός λόγω της υποτίμησης του νομίσματος.
- ✓ Μεγαλύτερες ομολογιακές αποδόσεις λόγω του κινδύνου του πληθωρισμού και της υποτίμησης του νομίσματος.
- ✓ Αθετήσεις πληρωμών χρέους.
- ✓ Εκροή καταθέσεων και ομολόγων λόγω του φόβου της υποτίμησης.
- ✓ Κατάρρευση του συστήματος πληρωμών.
- ✓ Απώλεια πρόσβασης στις διεθνείς αγορές για τουλάχιστον μία δεκαετία.
- ✓ Πιθανή απώλεια προνομίων από την Ε.Ε. (χρηματοδότηση, επενδύσεις).

Το πρόβλημα διαχέεται και στα υπόλοιπα μέλη της ευρωζώνης. Χώρες που θεωρούνται δομικά όμοιες λόγω των υψηλών επιπέδων χρέους και χαμηλής ανταγωνιστικότητας θα υποστούν εκροές κεφαλαίων από το δικό τους τραπεζικό σύστημα λόγω φόβου κατάρρευσης. Οι χώρες του ευρωπαϊκού πυρήνα θα υποστούν τεράστιες απώλειες πλούτου και το εμπόριο είτε εισαγωγικό είτε εξαγωγικό θα υποστεί τεράστιο πλήγμα λόγω της αβεβαιότητας γύρω από το νέο καθεστώς.

Η οικονομική και δημοσιονομική επίπτωση για την Ευρώπη θα είναι χειρότερη από αυτήν της Lehman, η οποία ήταν η πιο έντονη πιστωτική κρίση στη Σύγχρονη Οικονομική Ιστορία. Δεδομένου ότι οι σύγχρονες οικονομίες βασίζονται σε πιστωτικά ιδρύματα καθώς και σε πιστώσεις και συμβάσεις θα πρέπει να είναι σαφές ότι η εξουδετέρωση της νομισματικής ένωση ισοδυναμεί με καταστροφή.

5.4.2 Συνέπειες του Grexit στην Ελλάδα

Πληθωρισμός που καλπάζει, κοινωνικές αναταραχές, χρεοκοπία και μετάδοση της κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ευρώπης: αυτά είναι μόνο μερικά από όσα η κυβέρνηση της Ελλάδας είναι πρόθυμη να προκαλέσει, αν δεν έρθει σε συμφωνία με την Ευρωζώνη για την επόμενη μέρα.

Σύμφωνα με το BusinessInsider, στην περίπτωση της εξόδου από το ευρώ οι άμεσες επιπτώσεις θα είναι οι εξής οχτώ:

1. Η δραχμή θα επιστρέψει

Η Ελλάδα θα εγκαταλείψει την Ευρωζώνη και θα επιστρέψει στη δραχμή (ίσως βέβαια το νέο νόμισμα πάρει ένα νέο όνομα). Ένα μεγάλο ζήτημα θα είναι η ισοτιμία με το ευρώ, αλλά και το πόσο γρήγορα θα μπορέσει η κυβέρνηση να τυπώσει το νέο νόμισμα.

2. Η κυβέρνηση θα πρέπει να θέσει άμεσα κεφαλαιακούς ελέγχους, για να αποφύγει τη φυγή καταθέσεων

Οι καταθέτες θα επιχειρήσουν να αποσύρουν μαζικά τις καταθέσεις τους από τις ελληνικές τράπεζες και η κυβέρνηση θα πρέπει να θέσει άμεσα σε έλεγχο την κατάσταση. Υπενθυμίζεται, πως η ΕΚΤ είχε καταρτίσει ένα σχέδιο για πιθανό Grexit το 2012, οπότε μάλλον θα πρέπει να το ανασύρει.

3. Θα αποσυρθεί η ευρωπαϊκή στήριξη στις τράπεζες

Τώρα οι ελληνικές τράπεζες έχουν πρόσβαση στον έκτακτο μηχανισμό ρευστότητας, κάτι που θα σταματήσει αν η Ελλάδα εγκαταλείψει το ευρώ.

4. Κοινωνικές αναταραχές

Η Barclays υποστηρίζει πως μια ξαφνική οικονομική κατάρρευση θα προκαλέσει ραγδαίες κοινωνικές αναταραχές και σημειώνει ότι ιστορικά παρόμοιες κινήσεις έχουν προκαλέσει υποτίμηση 45-85% του νομίσματος. Η CapitalEconomics υποστηρίζει ότι η πτώση θα μπορούσε να είναι πιο ήπια, κοντά στο 20%, ενώ η OxfordEconomics κάνει λόγο για 30%.

5. Ο πληθωρισμός θα αυξηθεί ραγδαία

CapitalEconomics και OxfordEconomics εκτιμούν ότι αυτό θα πρέπει να είναι προσωρινό. Όπως συμβαίνει τώρα με τη Ρωσία, με το νέο νόμισμα σε ελεύθερη πτώση, μέχρι να βρει το επίπεδο ισοτιμίας έναντι του ευρώ, οι τιμές στην Ελλάδα θα φτάσουν μέσα σε ελάχιστο χρόνο στα ύψη.

6. Το Grexit θα εκτοξεύσει την ανεργία άνω του 30%

Σήμερα η ανεργία θα μπορούσε αργά αλλά σταθερά να μειώνεται, ειδικά εάν υπάρξουν άμεσα στοχευμένες δράσεις της Πολιτείας και της ΕΕ για τη στήριξη της ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

7. Οι πραγματικοί μισθοί θα μειωθούν, οδηγώντας σε μεγάλη συμπίεση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος, ειδικά για τα νοικοκυριά με σταθερά εισοδήματα, όπως οι συνταξιούχοι, οι νέοι, καθώς και οι χαμηλά αμειβόμενοι μισθωτοί. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι σκληρότερα πλήττονται τα νοικοκυριά με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα, με άμεσο αντίκτυπο στη φτώχεια και την αύξηση της ανισότητας. Στην Αργεντινή το 2001, υπήρξε δραματική αύξηση της φτώχειας, ενώ βάσει στοιχείων προκύπτει ότι μέχρι το 2002, το ποσοστό του πληθυσμού που ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας έφτασε το 53%.

Ακόμα μια έξοδος από το ευρώ θα οδηγήσει σε σημαντική πτώση του βιοτικού επιπέδου του Έλληνα πολίτη. Ο κίνδυνος εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ δεν αποτελεί πια μια θεωρητική υπόθεση εργασίας ή μία εξέλιξη με μηδενική πιθανότητα, αλλά αντικείμενο καθημερινής συζήτησης και ένα σενάριο που συζητείται πλέον έντονα, ειδικά στο εξωτερικό. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι μια τέτοια απευκταία εξέλιξη μπορεί να προκληθεί, μέσα σε ένα τόσο εύφλεκτο περιβάλλον, και από ένα μεμονωμένο γεγονός ή άστοχο χειρισμό με αυτοεκπληρούμενη, οδυνηρή κατάληξη, ανεξαρτήτως της ισχυρής πολιτικής βούλησης περί του αντιθέτου.

Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι οι αναλυτές της CapitalEconomics υποστηρίζουν ότι μια οργανωμένη έξοδος από το ευρώ θα μπορούσε ακόμη και να οδηγήσει σε μια ευνοϊκή οικονομική ανάπτυξη για την Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρωζώνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:ΕΠΙΛΟΓΟΣ

6.1 Συμπεράσματα

Με το πέρας της συγκεκριμένης εργασίας καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα. Αρχικά, αναφέρεται η είσοδος της Ελλάδας στην Ε.Ε καθώς και η σημασία της ένταξης αυτής (θετικά-αρνητικά). Γενικά πρέπει να επισημανθεί το ιδιαίτερο αρνητικό κλίμα που επικρατεί στην χώρα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Η οικονομική κρίση έχει φέρει στο φως μια σειρά από ανακρίβειες και κακώς κείμενα που επικρατούν στην Ελλάδα και πρέπει να διορθωθούν άμεσα για το καλό της χώρας μας λαμβάνοντας υπόψη τα μέτρα που έχουν παρθεί, προκειμένου να αποφευχθεί η χρεοκοπία της χώρας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται το δίλημμα που έχει κάνει την εμφάνιση του τον τελευταίο καιρό μεταξύ ευρώ και δραχμής. Καταρχάς πρέπει να επισημάνουμε ότι βρισκόμαστε ήδη στο ευρώ και παρά τις δυσκολίες δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως έχουμε πτωχεύσει. Η Ελλάδα χρειάζεται τους νόμους της Ε.Ε για να προσελκύει κεφάλαια από τα υπόλοιπα μέλη ενώ θα έχει πρόσβαση και χρηματοδότηση από την κεντρική τράπεζα της Ευρώπης. Πολλά μπορούν να γραφτούν για τα θετικά της παραμονής στο ευρώ αλλά τα πιο πολλά είναι αυτονόητα. Το ζήτημα αφορά κυρίως την επιστροφή στη δραχμή καθώς είναι ένας τομέας που μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε. Μιλάμε δηλαδή για μια άγνωστη κατάσταση που απλά κάνουμε υποθέσεις για το πώς θα κινηθεί η οικονομία. Τέλος, αναφερόμαστε στο φαινόμενο που έχει μετονομαστεί <<GREXIT>>το φαινόμενο δηλαδή της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη λόγω χρεοκοπίας-πτώχευσης ή “απεξάρτησης από τρίτους”, στη διαδικασία υλοποίησης και στις συνέπειες που θα επιφέρει το φαινόμενο αυτό σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση από την επόμενη κιόλας μέρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι δυσμενείς επιπτώσεις της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2014. [online] διαθέσιμο από:

<http://el.blastingnews.com/evropi/2014/03/oi-dysmeneis-epiptoseis-tis-entakis-tis-elladas-stin-eyropaiki-enosi-0077513.html> [πρόσβαση 07/03/2014].

Κουφάρης, Γ. (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010

Σερετίδου, Δ. (2012), “Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Πως φτάσαμε και που πάμε;”, Ιστοσελίδα:

<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15189/3/SeretidouDimitraMsc2012.pdf>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο, "Οικονομικές Διακυμάνσεις-Πληθωρισμός-Ανεργία" Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>

European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels, σελ.1-87

Άρθρο Wikipedia.com, Ιστοσελίδα:

http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7._%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%

[CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1](http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html)

Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την πορεία της, 2016. [online] διαθέσιμο από: <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html> [πρόσβαση 13/07/2016].

Οικονομική κρίση, 2016. [online] διαθέσιμο από: <http://www.elesme.gr/elesmegr/ellinikioikonomikikrisis.pdf> [πρόσβαση 02/05/2016]

Η οικονομία σήμερα, 2016. [online] διαθέσιμο από: <http://www.madata.gr/epikairotita/economy/58510.html> [πρόσβαση 13/04/2016]

Άρθρο Capital.gr (2009), “Ε.Ε.: Δέκα μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας”, Ιστοσελίδα: http://www.capital.gr/news.asp?id=731135_157

Ανδρεάδη Ε. (2008), “Η Ανεργία”, Ιστοσελίδα: http://www.imlarisis.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=48

Βλιώρας, Σ. “Θέμα: Ανεργία” Ιστοσελίδα: <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

ΕΛΛΣΤΑΤ, (2013), “Έρευνα εργατικού δυναμικού: Σεπτέμβριος 2013”, Ιστοσελίδα: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/Press_Releases/A0101_SJO02_DT_MM_09_2013_01_F_GR.pdf

ΕΛΛΣΤΑΤ (2013), “Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Α’ Τρίμηνο 2013”, Ιστοσελίδα: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/Press_Releases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2013_01_F_GR.pdf

ΕΛΛΣΤΑΤ (Αύγουστος 2013), “Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοίκων 2011”, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/documents/689607>

Εργασία 4ΟΥ Λυκείου Αγίας Παρασκευής , “Η Ανεργία και οι επιπτώσεις της στους νέους”, σελ 12-19, 20-24 (http://4lyk-agparask.att.sch.gr/ergasies/ergasies_12/tx_a4_b.pdf)

Η Καθημερινή (2013), “ Eurostat: Ξεπέρασε τις προβλέψεις η ανεργία στην Ευρωζώνη”,
Ιστοσελίδα:<http://www.kathimerini.gr/58147/article/oikonomia/die8nhsoi/konomia/eurostat-3eperase-tis-provleyeis-h-anergia-sthn-eyrwzwnh>

Το ΒΗΜΑ (2014), “ Ευρωζώνη: Πρωτιά της Ελλάδας στην ανεργία - Στο 27,4% τον Σεπτέμβριο”, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=554990>

Eurostat (2014), “Euroareunemploymentrate”, Ιστοσελίδα: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-28022014-AP/EN/3-28022014-AP-EN.PDF

Αγορά Εργασίας , 2016. [online] διαθέσιμο από:<http://www.icap.gr/Documents/ICAP_Meleti_AgoraErgasias_jun12.pdf>[πρόσβαση 12/06/2016]

Η κρίση στην Ελλάδα,2016.[online] διαθέσιμο από:<<http://ineobservatory.gr/userfiles/file/parathrhthrio-krisis-5.pdf>>[πρόσβαση 10/01/2016]

Inegsee,2014.[online] διαθέσιμο από:<<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>>[πρόσβαση 21/03/2014]

Φοροδιαφυγή ανά επαγγελματικό κλάδο,2012.[online] διαθέσιμο από:<<http://greekeconomistsforreform.com/EL/uncategorized/tax-evasion-across-industries-soft-credit-evidence-from-greece/>>[πρόσβαση 20/08/2014]

Θανάσης, Μακρής ,2015.Ευρώ ή Δραχμή.[online] διαθέσιμο από:<<http://www.capital.gr/story/3043929>>[πρόσβαση 14/07/2015]

Γκιόκας , Δημήτρης, 2015.Οι 12 καταστροφικές συνέπειες της επιστροφής στη δραχμή. [online] διαθέσιμο από:<http://www.huffingtonpost.gr/dimitrios-giokas/story_b_6930926.html>[πρόσβαση 25/03/2015]

Philip, Alexander,2014. Ο νέος ορισμός του Grexit και οι ελληνικές τράπεζες. [online] διαθέσιμο από:<<http://www.euro2day.gr/thebanker/article/1224787/o-neos-orismos-toy-grexit-kai-oi-ellhnikes.html>>[πρόσβαση 25/06/2014]

ΤοGrexit σε 10 βήματα: Τι θα συμβεί αν βγούμε από το ευρώ,2015. [online] διαθέσιμο από: <http://www.news.gr/oikonomia/oikonomika-nea/article/228310/to-grexit-se-10-vhmata-ti-tha-symvei-an-vgoyme-apo.html>[πρόσβαση 08/07/2015]

Οι έξι πρώτες συνέπειες του Grexit,2015. [online] διαθέσιμο από:<<http://www.akous.gr/news/-grexit.34572.asp>>[πρόσβαση 12/07/2015]

Loynes,Jonathan, 2015. Anatomy of a Grexit: how Greece would go about leaving the eurozone. [online] διαθέσιμο από:<<http://moneyweek.com/anatomy-of-a-grexit-what-would-happen-if-greece-left-the-euro/>>[πρόσβαση 29/06/2015]

Οι επιπτώσεις ενός grexit στην ελληνική οικονομία και κοινωνία,2015.[online] διαθέσιμο

από:<<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/981926/ey-oi-epiptoseis-enos-grexit-stin-elliniki-oikonomia-kai-koinonia>>[πρόσβαση 23/07/2015]

Το φαινόμενο του grexit,2015.[online] διαθέσιμο από

:<<http://www.euro2day.gr/specials/topics/135/articles/702080/Article.aspx>>[πρόσβαση 25/07/2015]

Εισαγωγή στο grexit,2015.[online] διαθέσιμο από:

<<http://www.elesme.gr/elesmegr/ellinikioikonomikikrisis.pdf>>

[πρόσβαση 26/07/2015]

